

Öğretmenlerin Değerler Eğitimi Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar Örneği*

Teachers' Views on Values Education: Case of Afyonkarahisar Province

Hakan Bayırlı**

Okan Doruk***

Aysel Tüfekci****

To cite this article/ Atıf için:

Bayırlı, H., Doruk, O. ve Tüfekci, A. (2020). Öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki görüşleri: Afyonkarahisar örneği. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 8(3), 865-894. doi: 10.14689/issn.2148-2624.1.8c.3s.5m

Öz. Bu araştırmanın amacı farklı branşlarda görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitiminin uygulanışı konusunda deneyimlerini ve bu deneyimlere bağlı görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma temel nitel araştırma deseniyle yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde tipik durum örnekleme, kartopu örnekleme ve maksimum çeşitlilik örnekleme teknikleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya Afyonkarahisar'da değerler eğitimi projesine katılım gösteren, farklı branşlardan 10 öğretmen katılmıştır. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme aracıyla toplanmıştır. Veriler içerik analiziyle çözümlenmiştir. Görüşme dökümleri tekrar tekrar okunarak kodlamalar yapılmıştır. Elde edilen kodlar gözden geçirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Son olarak, ilişkili kategoriler temalar altında toplanmıştır. Araştırmanın bulgularında, öğretmenlerin değerler eğitimi toplulumuzda ve kültürümüzde yaşanan değişimlerden dolayı gerekli gördükleri, öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında değer öğretimi yaklaşımlarından en çok telkin ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını kullandıkları ve yapılan değer eğitimi etkinliklerinin öğrenciler üzerinde olumlu etki bıraktığını ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin değer öğretimi sırasında ödül kullanımının öğrenciler üzerinde olumsuz etki bırakacağını ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenlerin değerler eğitimine ilgisinin artmasına yönelik tedbirler alınması önerisinde bulunulabilir.

Anahtar Kelimeler: Değerler eğitimi, öğretmen görüşleri, değer eğitiminde ödül kullanımı, Afyonkarahisar değerler eğitimi projesi

Abstract. The aim of the current study is to reveal the experiences and opinions of the teachers working in various branches in Turkey on the implementation of the values education project. The research was conducted in a basic qualitative research design. Typical case, snowball and maximum variation sampling techniques were used to select the participants. In this respect, the participants were 10 teachers working in different branches and participating in the values education project. Research data were obtained through semi-structured interview and were analyzed by content analysis. The transcripts were read repeatedly and coded. Then, the codes obtained were reviewed and categories were formed. Finally, the related categories were grouped under themes. The study reveal that teachers deemed values education necessary due to the changes in our society and culture, and that teachers mostly used inculcation and action learning approaches during values education and stated that value education activities had a positive effect on the students. In addition, it was seen that the teachers thought that the use of rewards during the teaching of value would have a negative effect on the students. It may be suggested to take measures to increase teachers' interest in values education.

Keywords: Values education, views of teachers, using reward in values education, Afyonkarahisar Values Education Project

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 25.02.2020

Düzeltilme Tarihi: 17.06.2020

Kabul Tarihi:10.07.2020

* Bu çalışma 15-17 Kasım 2019 tarihleri arasında düzenlenen VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Sorumlu Yazar / Correspondence: Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türkiye, hbayirli@aku.edu.tr ORCID: 0000-0002-8415-5418

*** Gazi Üniversitesi, Türkiye okandoruk@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0001-6264-765X

**** Gazi Üniversitesi, Türkiye atufekci@gazi.edu.tr ORCID: 0000-0001-7792-5624

Giriş

Değerler, davranışlarımıza, hissettiklerimize, duygularımıza rehberlik eden; kültür ve topluma anlam veren; davranışların iyi ya da istenilen yönde olduğu hakkında yargıya varmamızı sağlayan ölçüt ve inançlardır (Halstead ve Taylor, 2000; Akbaş, 2004; Superka ve Johnson, 1975). Değerler hayata anlam katma, sosyal hayatı biçimlendirme, kişilerin davranışlarına yön verme, karşılaşılan olgu ve olayları değerlendirmede ölçüt olma gibi özellik ve işlevlere sahiptir (Aydın, 2011; Aydın ve Gürler, 2012). Değerlerin bu işlev ve özelliklere sahip olması insan davranışlarını anlamada değerlerin önemini ortaya koymaktadır. Çünkü değerlerin, davranışların çıkış noktası olduğu söylenebilir (Okumuş, 2010).

Toplumsal değişim, toplumun ve kişilerin değerlerini de etkilemektedir. Toplumsal değişim sonucunda özellikle gençler arasında şiddete maruz kalma, madde bağımlılığı, intiharlar ve cinsel istismar gibi davranış bozuklukları giderek artmaktadır (Gysbers ve Henderson, 2000). Dünyanın tamamında görülebilen davranış bozuklukları ve toplumsal sorunların temelinde, değerlerin erozyona uğraması ve bireyler tarafından içselleştirilememesi gösterilebilir (Okumuş, 2010).

Davranış bozukluklarının yayılmasını engellemek için değerlerin nesilden nesile aktarılması bu sayede korunması ve geliştirilmesi gerekir. Değerlerin kalıcı davranış olarak aktarılmasının imkân ve yollarını araştırmak toplum açısından her zaman önemli bir uğraş olmuştur (Meydan, 2012). Bir toplumun geleceği iyi yetişmiş ve karakter sahibi insanlara bağlıdır. Ancak kişiler iyi ahlaki karakteri tek başlarına elde edemezler. Bu sebeple öğrenim çağındaki her kişiye uygun ahlaki kararlar almasına ve davranışlar göstermesine yardımcı olacak değerleri ve becerileri kazandırmak ailelerin yanı sıra kaçınılmaz olarak okulların da temel görevleri arasındadır (Ekşi, 2003). Okullarda öğrencilere değerleri kazandırmak amacıyla yürütülen süreçlere günümüzde değerler eğitimi adı verilmektedir (Superka ve Johnson, 1975).

Ülkemizde değerler eğitimi, ilk olarak, 2005 yılında yapılandırmacı felsefeyi temel alarak uygulamaya giren Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı'nda ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Programı'nda doğrudan yer almıştır (MEB, 2004; MEB, 2010). 2017'de taslak olarak yayınlanan ve 2018'de uygulamaya giren tüm öğretim programlarında değerler eğitimi, öğretim programlarının bir boyutu olarak yer almıştır. Bunun yanı sıra, milli eğitim müdürlükleri örtük program çerçevesinde bazı değerler eğitimi projelerini uygulamaya koymuşlardır. Bu projelere örnek olarak altı yıldır devam eden Konya-Selçuklu Değerler Eğitimi Projesi (SEDEP) ve beş yıldır devam eden Afyonkarahisar Değerler Hareketi (DEHA) örnek verilebilir.

Afyonkarahisar Değerler Hareketi (DeHa)

Afyonkarahisar Değerler Hareketi projesi 2013, yılında Afyonkarahisar Değerlerini Anlatıyor Projesi (ADAP) ismiyle faaliyetlerine başlamıştır. Proje, Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir. Projenin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi amacıyla milli eğitim müdürlüğü yetkililerinden oluşan üst kurul ve okul yöneticileri, öğretmenler, veliler, akademisyenler ve öğrencilerden oluşan yürütme kurulu oluşturulmuştur. Bunun yanı sıra her okul kendi faaliyetlerini yürütebilmek amacıyla en az iki öğretmen ve okul öğrenci meclisi başkanından oluşan okul yürütme kuruluna sahiptir. Yürütme kurulu tarafından her yılın başında paydaşlarla toplantılar yapıldıktan sonra eğitim öğretim dönemi içerisinde her ay bir değer işlenmesine olanak sağlayan sekiz değer belirlenir ve okul yürütme kurullarına gönderilir. Okul

yürütme kurullarının görevi öğretmenleri o ay işlenecek değerle ilgili bilgilendirmek ve etkinlik üretilmesine katkı sağlamaktır. Okullarda uygulanan etkinlikler her ay, il milli eğitim müdürlüğü tarafından kurulan bir bilgisayar programı aracılığıyla sisteme yüklenir. Yılın sonunda değerlendirme komisyonu tarafından etkili görülen etkinliklere katılım gösteren öğretmenler ve idareciler ödüllendirilir (Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2017).

Değerler Eğitiminde Ödül Kullanımı

Türkiye’de Afyonkarahisar Değerler Hareketi projesinde de görüldüğü gibi değerler eğitimi uygulamalarında sıklıkla ödül kullanımına başvurulduğu görülmektedir (Değerler Eğitimi Merkezi, 2019). Birçok değerler eğitimi projesinde sürecin sonunda, ilgili değerlere uygun davranışlar gösteren öğrenciler ödüllendirme yoluyla davranışların devamı için teşvik edilmektedir. Değerler eğitiminde sıklıkla kullanılan ödülün, değer kazandırma sürecinde etkili olup olmadığına yönelik ülkemizde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Kappan’a (1997) göre bir kişiyi iyi ve yardımsever davranışlar göstermesi için ödülle, yani dışsal teşviklerle, motive etmek, kişinin fedakârca davranışlar göstermesini zayıflatabilir. Bunun yanı sıra kişileri ödülle iyi davranışlar göstermesini sağlamaya çalışmak onların ödüle ulaşmak için sahtekârca davranışlar sergilemelerine yol açabilir (akt. Bolat, 2016). Bu konuda yurtdışında yapılan bazı deneysel çalışmalarda, ödül kullanımının değer öğretiminde olumlu bir etkisinin olmadığı, aksine değere uygun davranışların sergilenmesinin azaldığı sonucuna ulaşılmıştır (Fabes ve diğ., 1989; Warneken ve Tomasello, 2008).

Değerler Eğitiminde Öğretmen Rolü ve Öğretmen Görüşlerinin Önemi

Toplumun tamamını ilgilendirmesinden dolayı değerler eğitiminin çok boyutlu olarak ele alınması gerekmektedir. Bu doğrultuda eğitim sisteminin tüm unsurlarının bu alanda bilinç ve duyarlılık kazanması gerekmektedir. Bu unsurlar arasında öğretmenlerin yeri ayrıdır çünkü öğretmenlerin öğretim programlarını uygulama rolünün yanı sıra, öğrencilere değerleri kazandırmada öncü rol ve görevleri bulunmaktadır (MEB, 2010). Bunun yanı sıra değer öğretiminde öğretmenlerin rol model olma, demokratik bir sınıf ortamı oluşturma, işbirlikli öğrenme uygulama, sanat bilinci geliştirme, ahlaki bir topluluk oluşturma ve sorunları çözmeyi öğretme gibi başlıca görevleri vardır (Lickona, 2009). Hem yapılandırmacı eğitim felsefesi hem de eleştirel pedagoji, öğretmenlerin öğrencilerine değerleri doğrudan aktarmaması, bunun yerine onların kendi kavram ve değerlerini oluşturmaları için öğrencileri teşvik etmeleri gerektiğine vurgu yapar (Veugelers, 2000).

Bu doğrultuda, eğitim kurumlarında değerler eğitiminin uygulanması ve öğretilmesinde başrol oyuncusu olarak görülen öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi önemli bir ihtiyaçtır (Batmaca, 2016). Zira öğretmenlerin değerler eğitimi hakkındaki bilgileri, uygulamaları ve beklentileri okullarda yürütülen değerler eğitimi etkinliklerinde belirleyici rol oynamaktadır (Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan, 2015). Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili algılarının ve görüşlerinin ortaya konulmasının bu alanda yapılacak araştırmalara ve geliştirilecek ölçme araçlarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir (Ogelman ve Sarıkaya, 2015). Değerler eğitimi konusunda öğretmenlerin ve öğrencilerin görüşlerinin araştırılması okulda değerler eğitiminin daha etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi, okul ortamında ele alınan ve sorun yaşanan değerlerin belirlenmesi ve ihmal edildiği düşünülen değerlerin eğitime yönelik süreçlerin düzenlenmesi bakımından önemlidir (Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013).

Çalışmanın Önemi

Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin alındığı birçok çalışma olduğu görülmüştür. Bu çalışmalar incelendiğinde çeşitli derslerdeki değerler eğitimi uygulamalarına, değerler eğitimi projelerine, öğretmenlerin değerler eğitiminde kullandığı yaklaşım, yöntem ve tekniklere ve değerler eğitiminde yaşanan güçlüklerle ilişkin öğretmen görüşleri gibi problem durumlarının ele alındığı görülmüştür.

Çeşitli derslerdeki değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşlerini ele alan çalışmalar incelendiğinde, en çok sosyal bilgiler dersindeki değerler eğitimi uygulamalarıyla ilgili araştırmaların yapıldığı görülmüştür (Baysal, 2013; Batmaca, 2016; Çelikkaya ve Filoğlu, 2014; Öğretici, 2011; Varol, 2013). Bunun yanı sıra hayat bilgisi ve tarih gibi derslerde uygulanan değerler eğitimi etkinliklerine ilişkin öğretmen görüşlerini ele alan çalışmaların da olduğu tespit edilmiştir (Meydan ve Bahçe, 2010; Yiğittir ve Öcal, 2011).

İlgili literatür incelendiğinde öğretmenlerin branşlarını odak noktası yaparak, onların değerler eğitimine ilişkin görüşlerini ele alan çalışmalar olduğu görülmüştür. Bu çalışmalarda sınıf öğretmenliği, sosyal bilgiler öğretmenliği ve okul öncesi öğretmenliği gibi farklı branşlarda çalışan öğretmenlerle görüşmeler yürütüldüğü anlaşılmıştır (Akpınar ve Özdaş, 2013; Bartan, 2018; Can, 2008; Ogelman ve Sarıkaya, 2015; Yalar ve Yanpar-Yelken, 2011; Yıldırım ve Çalışkan, 2018).

Değerler eğitiminin etkililiğine ilişkin öğretmen görüşlerinin alındığı çalışmalarda ise öğretmenlerin büyük çoğunluğunun değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciler üzerinde olumlu sonuçlar verdiğini ifade ettikleri görülmüştür (Ateş, 2013; Can, 2008; Selçuk, 2016). Gür, Koçak, Şirin, Şafak ve Demircan (2015) ise yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında yaşadıkları güçlüklerle ve sıkıntılara ilişkin görüşlerini almışlardır.

Değerler eğitimi uygulamaları sadece öğretim programlarında yer aldığı kadarıyla değil; bunun yanı sıra, il milli eğitim müdürlükleri tarafından hazırlanan projelerle de desteklenmektedir. İl milli eğitim müdürlükleri ve çeşitli paydaşlarda birlikte yürütülen değerler eğitimi projeleri kapsamında yapılan uygulamaları öğretmen görüşleri çerçevesinde ele alan çalışmalarda (Gürhan ve Çiftçi, 2017; Koyuncu ve Uçar, 2018; Meydan, 2012) değerler eğitimi projelerinin öğrencilerin olumlu davranış geliştirmeleri noktasında etkili olduğu ifade edilmiştir.

Akbaş (2009) ise çalışmasında, değerler eğitiminin önemli boyutlarından birini oluşturan değerler eğitimi uygulamaları sırasında öğretmenlerin kullandığı yaklaşım, yöntem ve tekniklere odaklanmıştır.

İlgili literatür incelediğinde değerler eğitiminin birçok boyutunun öğretmen görüşleri çerçevesinde araştırıldığı görülmüştür. Araştırma kapsamında yer alan değerler eğitiminde ödül kullanımı, değerler eğitimi sırasında karşılaşılan güçlükler vb. konularda öğretmen görüşlerini irdeleyen çalışmaların alanyazında yeterince olamadığı söylenebilir. Bu yönlerden araştırmanın alana katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Değerler eğitimi konusunda yapılan etkinlikler ve süreç hakkında öğretmen görüşlerinin alınması, değerler eğitimi uygulamalarının daha etkili ve sağlıklı yürütülmesi için önem taşımaktadır.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda çalışmanın amacı; Afyonkarahisar’da çeşitli kademelerde görev yapmakta olan öğretmenlerin değerler eğitimi projesinin uygulandığı konusundaki deneyimlerini

ve bu deneyimlere bağlı görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Öğretmenlerin değerler eğitiminin gerekliliği konusundaki görüşleri nelerdir?
2. Öğretmenlerin değerler eğitiminde uyguladığı yöntem-teknipler nelerdir?
3. Öğretmenlerin değerler eğitiminin etkililiğine dair görüşleri nelerdir?
4. Öğretmenlerin değer eğitiminde ödül kullanmaya ilişkin deneyimleri nelerdir?
5. Öğretmenlerin değerler eğitiminde yaşadıkları güçlükler nelerdir?
6. Öğretmenlerin değerler eğitiminin daha etkili yapılmasına yönelik görüşleri nelerdir?

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde; araştırma deseni, katılımcılar, verilerin toplanması ve analizi, geçerlik ve güvenilirliğe ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Araştırma Deseni

Araştırma temel nitel araştırma yaklaşımına göre desenlemiştir. Nitel araştırmalar, insanların kurmuş oldukları dünyayı, deneyimleri nasıl yorumladıklarını ve bu deneyimlere nasıl bir anlam yüklediklerinin belirlenmesi açısından önemlidir (Glesne, 2013). Temel nitel araştırmaları yürüten araştırmacılar ise insanların yaşamlarını nasıl yorumladığıyla, içinde yaşadıkları dünyalarını nasıl yapılandırdıklarıyla ve deneyimlerine ne anlam kattıklarıyla ilgilenirler (Merriam, 2018). Araştırmada, öğretmenlerin değerler eğitimi projesinin uygulanışı konusundaki deneyimlerinin neler olduğuna ve öğretmenlerin deneyimlerini nasıl yorumladıklarına odaklanıldığı için temel nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Katılımcıların belirlenmesinde amaçlı örnekleme tekniklerinden tipik durum, kartopu örnekleme ve maksimum çeşitlilik teknikleri kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme bir kültürü veya programı çalışılan ortama yabancı insanlara anlatılırken kullanılır (Patton, 2014). Değerler eğitimi ve uygulamaları konusunda yeterli bilgi sahibi olmayan kişilere bilgi sağlamak amacıyla değerler eğitimi sürecinde aktif olarak rol alan öğretmenler çalışma grubu olarak seçilmiştir. Kartopu örnekleme yaklaşımı konu hakkında zengin bilgi sağlayabilecek kişilere ulaşmada kullanılır (Patton, 2014). Görüşmelere başlamadan önce proje yürütücülerinin lideriyle görüşülmüş ve görüşmeye onun önerdiği öğretmenlerden başlanılmıştır. Çalışmada kullanılan bir diğer örnekleme tekniği olan maksimum çeşitleme tekniği ise birçok farklılığı içerisinde bulunduran ana temaları bulup tanımlamayı içerir (Patton, 2014). Çalışmada farklı görüşler ve her kademedeki öğretmenin ortak görüşlerine ulaşabilmek amacıyla öğretim kademelerinde çeşitlemeye gidilmiştir. Bu doğrultuda okul öncesi, ilkokul, ortaokul ve lise öğretmenleri, idareciler ve proje yürütücüleri ile görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmaya Afyonkarahisar’da altı yıldır yürütülmekte olan değerler eğitimi projesine katılım gösteren, proje yürütücülerinin de aralarında olduğu farklı branş ve öğretim kademesinden 10 öğretmen katılmıştır. Katılımcıların kimlik bilgilerini gizli tutmak amacıyla gerçek isimleri yerine kodlar kullanılmıştır. Her bir öğretmene numara verilmiş ve numaraların başına çalıştığı eğitim kademesinin ilk harfi eklenmiştir. Bunun yanı sıra görüşülen öğretmen eğer projede yürütücü olarak çalışıyorsa numaranın başına ‘Y’ idareci olarak çalışıyorsa ‘İ’ harfleri konulmuştur. Okul öncesi için ‘OÖ’, ilkokul için ‘S’, ortaokul için ‘O’, lise için ‘L’ harfleri numaraların öncesine eklenmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.*Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler*

Katılımcı Kodları	Cinsiyet	Branş	Kıdem	Projede Bulunma Süresi
OÖ1	Kadın	Okul Öncesi	9 yıl	4 yıl
S2	Erkek	Sınıf Öğretmeni	13 yıl	5 yıl
S3	Erkek	Sınıf Öğretmeni	17 yıl	3 yıl
O4	Erkek	Türkçe	12 yıl	5 yıl
O5	Erkek	Bilişim Teknolojileri	17 yıl	5 yıl
L6	Erkek	Din Kültürü	12 yıl	5 yıl
L7	Kadın	Rehberlik	15 yıl	-
İ8	Erkek	Sınıf Öğretmeni	15 yıl	-
Y9	Kadın	Sınıf Öğretmeni	16 yıl	4 Yıl
Y10	Kadın	Din Kültürü	18 yıl	5 yıl

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışmaya katılmayı kabul eden öğretmenlerin dördü kadın altısı ise erkektir. Katılımcılar branşlarına göre dört sınıf, iki din kültürü ve ahlak bilgisi, bir okul öncesi, bir Türkçe, bir bilişim teknolojileri ve bir rehberlik öğretmeni şeklinde ayrılmıştır. Katılımcılardan ikisi projede yönetici olarak, bir öğretmen ise idareci olarak geri kalanlar ise öğretmen olarak görev yapmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verileri görüşmeler aracılığı ile elde edilmiştir. Nitel görüşmelerin çıkış noktası insanların bakış açılarının anlamlı, açığa çıkarılabilir ve bilinebilir olduğu varsayımdır. Bu sebeple görüşmeler, bir insanın zihninden neler geçtiğini ortaya koymak ve insanların yaşantıları yoluyla oluşturdukları hikâyelerini bir araya getirmek için yapılır (Patton, 2014). Araştırmanın amacı doğrultusunda, öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili görüş ve deneyimlerinin en iyi görüşmelerle ortaya çıkarılacağı düşünülmüştür. Bu kapsamda araştırmanın amaç ve alt amaçlarına uygun olarak, araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme soruları hazırlanmıştır. Bu soruların yazılabilmesi amacıyla öncelikle konuyla ilgili kavramsal çerçeve ve soru havuzu oluşturulmuş, havuzda bulunan sorular araştırmacılar tarafından tartışılarak son hale getirilmiştir. Son haline getirilen sorular, incelemesi için nitel araştırmalar üzerine çalışmalar yapan ve dersler veren uzmana sunulmuştur. Gerekli dönütler sağlandıktan sonra bazı sorular çıkarılmış, bazı sorulara sondalar eklenmiştir.

Öğretmenlerle görüşmelere başlamadan önce İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne çalışmanın amacı ve yöntemiyle ilgili bilgi verilmiş ve gerekli resmi izinler alınmıştır. Görüşmelere pilot çalışma ile

başlanmıştır. Bu doğrultuda, bir öğretmenle yaklaşık 30 dakika süren pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşme sayesinde görüşme sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlar tespit edilmiş ve giderilmesine yönelik önlemler alınmıştır. Katılımcıların belirlenmesi aşamasında proje lideriyle yapılan görüşmede, projeye yaptıkları etkinliklerle aktif katılım gösteren okulları önerdiği görülmüştür. Görüşme için gidilen okullarda değerler eğitime katkı sağlamak için panoların kullanıldığı, duvar resimlerinin çizildiği, etkinlik köşelerinin (yardım kutuları, bitki yetiştirme alanları vb.) oluşturulduğu gözlemlenmiştir. İdarecilerin ve öğretmenlerin yıllardır emek verdikleri projenin akademik araştırma konusu olmasını memnuniyetle karşıladıkları ve bu doğrultuda görüşmelere önem verdikleri görülmüştür. Öğretmenlerle görüşmelerden önce çalışmanın amacı hakkında bilgi verilmiş, etik hassasiyetlerden bahsedilmiş ve gönüllü onam formu imzalatılmıştır. Görüşmeler katılımcılarla yüz yüze bir şekilde ve öğretmenlerin çalıştıkları okullarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 30-45 dakika sürmüştür. Görüşmeler tamamlandıktan sonra görüşme kayıtlarının dökümleri yapılmıştır.

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi; açık bir metinde iletilmek istenen mesajlardan, sosyal gerçekliği göstermek amacıyla açık olmayan bazı çıkarımları sistematik bir biçimde sunmayı hedefleyen veri analizi tekniğidir (Gökçe, 2019). Nitel araştırmalarda veri analizi süreci ilk görüşme dökümlerini okumakla başlar (Merriam, 2018). Bu doğrultuda, görüşme dökümleri oluşturulduktan sonra genel bir okuma yapılmıştır. Kodlar, bir çalışmada toplanan tanımlayıcı ve yoruma dayalı bilgilere anlam birimleri atamak için kullanılan künye ve etiketlerdir (Miles ve Huberman, 2019: 56). Görüşme verilerinden anlamlı örüntülere ulaşmak amacıyla kodlar çıkarılmıştır. Elde edilen kodlar birbirleri ile karşılaştırılıp benzer olanlar aynı kategoriler altında toplanmıştır. Kategoriler incelenerek, birbirleriyle ilişkili olan kategoriler de temalar altında toplanmıştır. Bulgular temalar çerçevesinde sunulurken doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Geçerlik-Güvenirlilik

Merriam (2018), nitel araştırmaların öncelikli amacının anlamak olduğu için, nitel araştırmaların güvenilirlik ölçütlerinin, amacı kanunlar keşfetmek ve hipotezleri sınamak olan nicel araştırmalardan zorunlu olarak farklı olduğunu söyler. Bu doğrultuda nitel bir araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin geliştirilmesi amacıyla sekiz farklı stratejiden bahseder. Bunlar; *çeşitleme, katılımcı doğrulaması, veri toplama aşamasında yeterli ve uygun katılım, araştırmacının konumu ve yansıtıcılık, uzman incelemesi, denetleme tekniği, zengin, yoğun betimleme ve azami çeşitlilik* (Merriam, 2018: 221). Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğinin geliştirilmesi amacıyla yukarıda bahsedilen stratejilerden bazıları işe koşulmuştur. Kullanılan stratejilerden ilki çeşitlemedir. Patton (2014)'a göre dört tür çeşitleme tekniği vardır: *yöntemde çeşitleme, kaynakların çeşitlenmesi, analizci çeşitlenmesi, kuram çeşitlenmesi*. Bu çalışmada *çeşitleme* tekniklerinden analizci *çeşitlenmesi* kullanılmıştır. Analizci *çeşitlenmesi* bulguları kontrol eden çoklu analizci kullanımını ifade eder (Patton, 2014). Bu doğrultuda çalışmada, araştırmacılar ayrı ayrı kodlamalar yapmış ardından her bir araştırmacının oluşturduğu kodları bir diğer araştırmacı kontrol etmiştir. Farklı tespit edilen kodlar üzerinde tartışma yapıldıktan sonra tekrardan düzenlenmiştir. Çalışmada kullanılan bir diğer geçerlik, güvenilirlik stratejisi ise uzman incelemesidir. Kodların, kategorilerin ve temaların oluşturulması sırasında nitel araştırmalar üzerine çalışmalar yapan bir uzmandan dönütler alınmıştır. Zengin betimleme, araştırmada kullanılan bir diğer geçerlik, güvenilirlik stratejisidir. İçerik analiziyle elde edilen

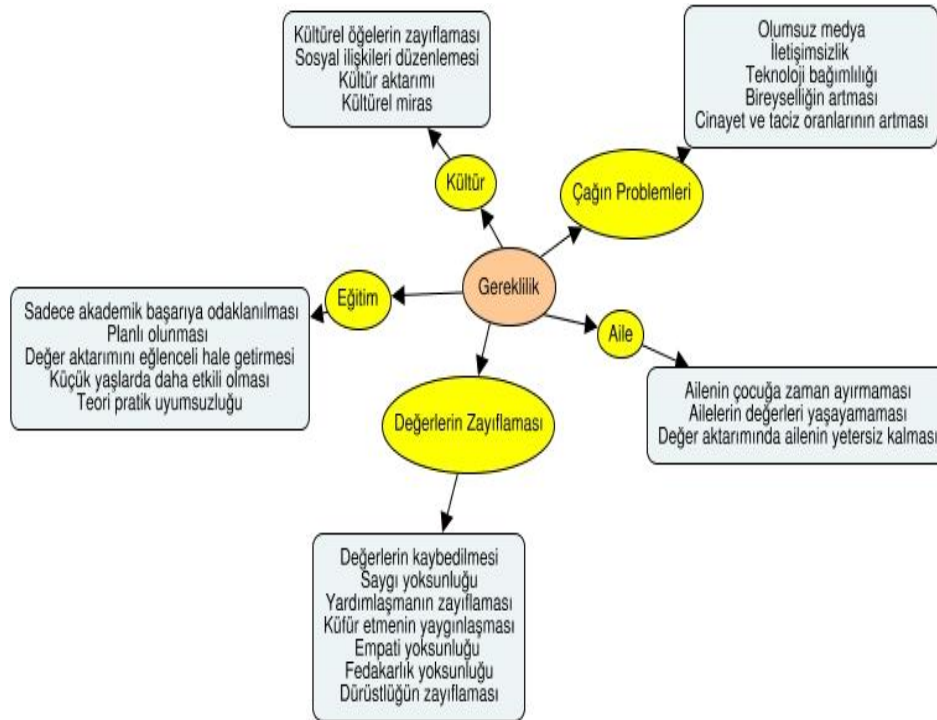
bulgular okunurluğu ve anlaşılabilirliği artırmak amacıyla şekillerle sunulmuş ve katılımcı ifadelerinden alıntılarla desteklenmiştir. Son olarak çalışmada, zengin anlamlar ve örüntüler keşfetmek amacıyla kaynakların çeşitlenmesi stratejisi kullanılmış, farklı öğretim kademelerinde ve branşlarda çalışan öğretmenler seçilerek azami çeşitliliğe dikkat edilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde elde edilen bulgular, temalar altında sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Değerler Eğitiminin Gerekliliği Teması

Şekil 1’de görüşme yapılan öğretmenlerin değerler eğitiminin gerekliğine dair görüşlerini içeren bulgular sunulmuştur.

Şekil 1. Değerler eğitiminin gerekliğine ilişkin öğretmen görüşleri

Şekil 1’de görüldüğü üzere öğretmenlerin değerler eğitiminin gerekliğine ilişkin görüşleri *kültür*, *çağın problemleri*, *aile*, *değerlerin zayıflaması* ve *eğitim* şeklinde beş kategori altında toplanmıştır. Öğretmenlerin tamamı değerler eğitiminin okullarda yapılmasının gerekliği üzerinde görüş belirttikleri için değerler eğitiminin gerekliğinin gerekçeleri üzerinde durulmuştur.

Görüşmelerde, bazı öğretmenlerin değerler eğitiminin gerekliğini *kültür* kategorisi çerçevesinde ele aldığı görülmüştür. Bu kategori kapsamında bazı öğretmenlerin bayramlaşma,

büyükleri ziyaret gibi kültürel öğelerin zayıflamasını gerekçe göstererek değerler eğitiminin gerekliliğini vurguladığı görülmüştür. Öğretmenlerin bazılarının ise değerlerin sosyal ilişkileri düzenlemesi, kültürel bir miras özelliği taşıması ve kültür aktarımını sağlaması gibi işlevlerinden yola çıkarak değerler eğitiminin gerekliliğini vurguladığı tespit edilmiştir. Projede yürütücü olarak görev yapan bir öğretmen konuyla ilgili şu ifadelerde bulunmuştur:

“Değerler eğitimi bizim sosyal ve kültürel yapımızda, tarihimizde var olan bir şey. Ahilik sisteminde de öğrenci eğitiminde etik değerlerimiz çok önemliydi. Usta-çırak ilişkisinde bu işleniyordu. Bizim sosyal yapılanmamızda, toplumumuzda var olan bir şey. Ebeveyne karşı, komşuya karşı, yaşlılara karşı, büyük ve küçükler arasındaki sistematik yapılanma da dâhil bu değerler üzerinden biz hayatımızı sürdürürüz.” Y10

Değerler eğitiminin gerekliliğine ilişkin belirlenen kategorilerden bir diğeri *çağın problemleri* kategorisidir. Öğretmenlerin bir kısmı içinde yaşadığımız çağda ortaya çıkan problemlerden öğrencilerin olumsuz etkilendiğini, bu nedenle değerler eğitiminin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler medyanın olumsuz etkilerinin ve teknoloji bağımlılığının artmasına bağlı olarak ortaya çıkan iletişimsizlik, bireysellik, cinayet ve taciz gibi problemlerden dolayı değerler eğitimi gerekli görmektedir. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Özellikle şu bilgisayar ve internetin artık hayatlarına çok girmesinden dolayı bence bazı şeyleri kaybettik. Mesela ben bir kafede otururken gençleri izliyorum, bir grup arkadaş gelmiş ama hepsinin elinde cep telefonu... Birbirleri ile iletişim kurmuyorlar. Herkes kendi halinde. Bir değer işi yok. Bir sohbet etseler belki babası hasta onu öğrenecek. Belki ona göre bir yaklaşım geliştirecek. Yani değer mutlaka verilmeli diye düşünüyorum gerçekten.” Y9

“Dolayısıyla iletişimsizlik noktasında da hani çocuk sanal alemde iletişim kurabiliyor ama duygusal anlamda, birebir temas halinde olduğu insanlara karşı maalesef iletişim kuramıyor. Hani çok bilinen bir şey vardır işte babaanneyi ziyarete geliyorlar ama ellerinde cep telefonu ya da çocuk odanın içerisinde sanal alemde belki 1000 tane arkadaşı ile iletişim kuruyor ama babasının veya annesini duygusal anlamda yakalayamıyor. Bundan dolayı da değerlerimizin yoksunluğunu gözlemleyebiliriz çıkan sorunlara baktığımızda.” Y10

“...Çünkü son yıllarda özellikle haber programlarında izlediğimiz duyduğumuz her güne bir cinayet her güne bir gasp her güne bir tecavüz, taciz zaten gündemde.” O4

Öğretmenlerin aileden kaynaklı problemlerden dolayı da değerler eğitiminin gerekliliğine vurgu yaptıkları görülmüştür. Öğretmenler, ailelerin yeteri kadar çocuklarına vakit ayıramadıkları, ailelerin değerleri yaşamaması ve ailenin değer aktarımında yetersiz kalması gibi sebeplerden dolayı ortaya çıkan değer eğitimine yönelik bir boşluk olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda öğretmenler, aileden kaynaklı boşluğun doldurulabilmesi amacıyla okullarda değer eğitimi yapılmasının gerekli olduğunu vurgulamışlardır. Konu ile ilgili bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Şu anda çok tehlikeli ve kötü bir gençlik geliyor. Bunda bir sebep de bence ailelerin yeteri kadar çocuklarına zaman ayıramamasından kaynaklanıyor. Yeteri kadar zaman ayıramadıklarından dolayı da çocuklarına doğru değerleri empoze etme noktasında sıkıntı yaşıyorlar.” İ8

“...Çünkü ailede bir körelme var, siz buna [değerlere] ne kadar çocuğu yönlendirseniz de... Mesela küfre karşı bir faaliyet geliştirdiniz, başlattınız. Ama bu ailede devam etmiyor. Çocuğa bir soru soruyorsunuz işte ‘bu yaptığın hareketi evde rahatça yapabiliyor musun’ diye. ‘Yapıyorum’ diyor, tıkanıp kalıyorsun.” O5

Öğretmenler, ayrıca, sahip olunan bazı *değerlerin zayıflaması veya kaybolmasından* dolayı okullarda değerler eğitimi yapılması konusunda görüş bildirmişlerdir. Öğretmenlerin saygı, fedakârlık, yardımlaşma ve dürüstlük gibi değerlerde gerçekleşen zayıflama ve bireylerin bu değerlerden yoksun olmasından dolayı değerler eğitimi gerekli gördükleri tespit edilmiştir.

Bunun yanı sıra öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğrencilerde empati becerisinin yoksunluğundan dolayı değerler eğitimini gerekli gördükleri anlaşılmıştır. Konuyla ilgili bazı öğretmenlerin görüşleri aşağıda verilmiştir.

“Artık insanların empatiden tutun, saygıdan tutun, kişisel sınırı korumadan tutun pek çok konuda değerlerimizin kaybolduğunu düşünüyorum. Çok bireyselleştik. Her şey, bütün ilişkilerimizi menfaate dayalı olmaya başladı. Maalesef çıkarıcılık had safhada ve her şeye maddi açıdan bakar olduk. Bu da manevi değerlerimizin maalesef sönmesine sebep oldu. Kesinlikle değerler eğitimine ihtiyacımız var!” L7

“Maalesef bireyselleşme ve bencilleşme normalin üzerinde olduğundan dolayı gerçekten bencil bir nesil ile karşı karşıyayız. Empati yoksunluğu çok net hissediliyor. Bir yaşlının ayaklarının sızlayabileceğini, ayakta duramayacağını öğrenci algılayamıyor.” Y10

Öğretmenlerin değerler eğitimini gerekli gördüğü nedenlerden biri de *eğitim* sisteminde var olan bazı boşluklar ve örgün eğitim sisteminin değerler eğitimi yapılmasına daha uygun olmasıdır. Bunun yanı sıra, öğretmenlerin özellikle eğitim sisteminin sadece akademik başarıya odaklanmasından ve insanın ahlaki gelişimini ihmal etmesinden dolayı değerler eğitimini gerekli gördükleri anlaşılmıştır. Konuyla ilgili lisede görev yapan bir öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur:

“...Çünkü dünya tarihine baktığımız zaman insanlara zarar veren toplumlar, ülkeler, devletler eğitimsiz değillerdi. Amerika'nın Japonya'da Hiroşima ve Nagazaki'de 250 bin kişiyi katlettiğini görüyoruz ki çok bilimsel olarak füzeleri, topları, tüfekleri vardı. Fizikçileri, kimyacıları, bilim adamları üst düzeydeydi ama bir ahlaki anlayış, bir insan sevgisi, bir merhamet duygusunun eksik olduğunu görüyoruz.” L6

Bazı öğretmenler, değerlerin teorik olarak bilindiğini fakat pratikte buna uygun davranılmadığından değerler eğitiminin yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu ifadelerden hareketle öğretmenlerin değerler eğitimini hem teorik hem de pratik bir süreç olarak gördükleri söylenebilir. Konuyla ilgili bir sınıf öğretmenin görüşü şu şekildedir:

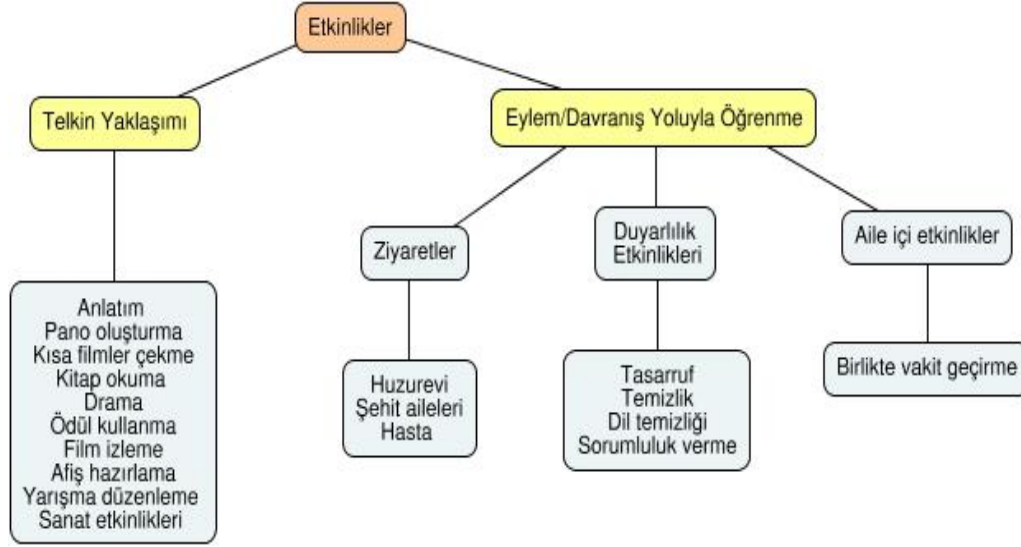
“Okullarda biz çocuklara eğitim verirken çocuklar doğruyu yanlış sadece kağıt üzerinde soru çözerken biliyor. Ona sorulduğu zaman ‘Biz bunu yapmalı mıyız?’ ‘Evet’ diyor ama bu davranış noktasında gerçekleşmiyor. Yani öğrenci onun doğru ya da yanlış olduğunu biliyor ama uyguluyor. İşte çocukların bu davranışları uygulayabilmesi için değerler eğitimi gerekli.” S2

Bazı öğretmenlerin okullarda değer eğitiminin gerekliliğine *örgün eğitimin sağladığı imkânlar* açısından yaklaştığı görülmüştür. Bu doğrultuda öğretmenler okullarda yapılan değerler eğitiminin daha eğlenceli olması ve planlı bir şekilde yapılmasından dolayı değerler eğitimini gerekli görmektedir. Bunun yanı sıra öğretmenlerin küçük yaşlarda değer kazanımının daha kolay olmasından dolayı okullarda geç kalınmadan değer eğitimi yapılmasının gerekli olduğunu vurguladıkları görülmüştür. Konuyla ilgili ilkokulda idarecilik yapan bir öğretmenin görüşleri şu şekildedir:

“Değerler eğitimi bence ilkokulların tek konusu olmalı. İlkokullarda sadece biz bunu öğretmeliyiz. Yanlış anlamayın çocuk okuma yazmayı ortaokulda da öğrenir. Matematığı kahvehanede de öğrenebilir. Hayat bilgisi zaten toplumun içerisinde her zaman karşılaşılabilecek bir şey. Ama bu değerler eğitimi ‘ağaç yaş iken eğilir’ mantığından hareketle ilkokulda öğretilmeli.” İ8

Değerler Eğitiminde Kullanılan Yöntem-Teknikler Teması

Şekil 2’de görüşme yapılan öğretmenlerin etkinlikler sırasında kullandıkları değer öğretimi yaklaşımlarına dair görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 2. Değerler eğitiminde kullanılan yöntem-tekniğe ilişkin öğretmen görüşleri

Şekil 2’de görüldüğü üzere öğretmenlerin değerler eğitimiyle ilgili yapılan etkinliklere ilişkin görüşleri iki kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler *telkin yaklaşımı* ve *eylem / davranış yoluyla öğrenme yaklaşımı*dır.

Telkin yaklaşımı kategorisi incelendiğinde bazı öğretmenlerin anlatım, pano oluşturma, kitap okuma, drama, ödül kullanma, film izleme, afiş hazırlama, yarışma düzenleme ve sanat gibi yöntem, teknik ve etkinlikleri kullandıkları görülmektedir. Öğretmenlerin telkin yaklaşımında sadece anlatım yöntemiyle sınırlı kalmadıkları bunun yanı sıra drama gibi öğrenci merkezli tekniklere de yer verdikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Tabii yaş seviyesi büyüdükçe daha soyut şeyler de oluyor. Pano hazırlıyorlar çocuklar okullarda filmler izliyorlar.” L6

“Ne yapıyoruz? Yaşlılara saygı da mesela işte onlara işte nasıl davranacağımızı kendimiz yaşlı olarak drama yapıyoruz. Kendileri yaşlı oluyorlar mesela otobüste onlara yer verme...” OÖ1

Eylem/davranış yoluyla öğrenme kategorisi incelendiğinde görüş bildiren öğretmenler değerler eğitiminde ziyaretler (huzurevi ziyaretleri, şehit aileleri ziyaretleri ve hasta ziyaretleri), duyarlılık etkinlikleri (kısa filmler çekme, tasarruf, temizlik, dil temizliği ve sorumluluk verme) ve aile içi etkinlikleri uyguladıklarından bahsetmişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerindeki ortak nokta, öğrencilerin etkinliklere aktif katılımıdır. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Afyon’da sürekli ağızlarda küfür [var]. Bu dil temizliğine vurgu yapmamız gerektiğini düşündük. Sahalara gittik. Sahalarda buna dikkat çekmek için öğrencilerimizi götürdük. Öğrencilerimizle dil temizliğine vurgu yapan bir pankart hazırladık. Hem futbol sahasında hem basketbol sahasında ve de önemli küme lig maçlarında yaptık. Bunlar çok fazla sayıda insanın katıldığı maçlardı, final maçlarıydı çok olumlu tepkiler aldı” S3

“Kendi çapımızda yazıp yönettiğimiz kısa bir film vardı ‘Hatıralar Çemberi’ diye. YouTube’da da var EBA’da da var. Her hafta bir kısa filmimiz oluyor. YouTube’den indiriyoruz, mesela konumuz merhamet. Merhamet ile ilgili, çünkü bazen siz de bilirsiniz görsellik kelimelerin önüne geçer. Bir dakikalık bir film 1000 sayfalık bir kitaptan çok daha etkilidir.” İ8

Değerler Eğitiminin Etkililiği Teması

Şekil 3’te görüşme yapılan öğretmenlerin değerler eğitiminin etkililiği konusunda görüşlerini içeren bulgular sunulmuştur.

Şekil 3. Değerler eğitiminin etkililiği konusunda öğretmen görüşleri

Şekil 3 incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunluğunun (9) değerler eğitiminin öğrencilerin değerlere karşı olumlu tutum geliştirme ve değerlere uygun davranışlarda bulunma noktasında etkili veya kısmen etkili olduğunu ifade ettikleri görülebilir. Değerler eğitimi etkinliklerinin etkili olduğunu düşünen öğretmenlerin bu düşüncelerini kendi gözlemlerinin yanı sıra öğrenci ve veli ifadelerine dayanarak dile getirdikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak öğrencilerine sağlıklı olmaya önem verme değerini kazandırmak ve zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırmak için onları hastane ziyaretine götüren bir öğretmen, yapılan etkinliğin etkililiği hakkında şu ifadelerde bulunmuştur: “Bir öğrencimiz mesela 2 yıl önceki ziyaretten sonra şimdi arkadaşlarına sordum ‘o günden sonra (sigara) asla içmedi’ dediler. Mesela bu, o davranışın kalıcı olduğu ile ilgili güzel bir örnek bence.” Y10. Öğrencilerine sorumluluk ve zaman bilinci kazandırmak için idarecisi olduğu okulun teneffüs zillerini kaldıran, fakat daha sonra çeşitli sebeplerden dolayı teneffüs zillerini tekrar aktif hale getiren bir öğretmen, yapılan değer eğitimi etkinliğinin öğrenciler üzerindeki etkisiyle ilgili şu ifadelerde bulunmuştur: “Bazen zili bir dakika geç çalışıyorum bilinçli olarak. Çocuklar zamanın farkında olduğu için zil geç çalındı, elektrik kesintisi var deyip kendileri derse giriyorlar. Yani o sistemden çok güzel dönütler aldık. Gerçekten zaman kavramını, öğlen aralarını çok düzgün değerlendirdiler.” Y9. Lisede görev yapan bir öğretmen ise değerler eğitimi etkinliklerinin etkili olduğunu, fakat zaman geçtikçe daha da etkili olacağını ifade etmiştir: “Malum, genelde bir tanım vardır eğitim yaşam boyu devam eden bir süreçtir ve hemen anında bazen karşılık alınamayabilir. Hani bir tohum gibidir yani önce biz ekeriz tohumu ancak onun yeşermesi bazen belli bir süre alabilir. Bütün öğrencilerimizin bir anda değişmesini beklemek zaten doğru olmaz. Tabii ki anlık tepkiler alıyoruz öğrencilerimizden kendilerine çekidüzen verenleri veya unutulmuş değerleri önemsediklerini görüyoruz.” L6

Bazı öğretmenlerin değerler eğitimi etkinliklerinin etkililiği konusunda öğrenci görüşlerine dayanarak ifadelerde bulunduğu görülmüştür: “Öğrenciler etkinliklerden müthiş zevk alıyorlar. Dediğim gibi benim öğrencim olmayan öğrenciler bile etrafımı sarıyor, artık bazen teneffüslerde yürüyemez

oluyorum. Okul bitiyor, eve gideceğim çocuklar etrafımdan ayrılmıyor ‘Öğretmenim bize de görev verin biz de alabiliriz.’ diyorlar.” S2

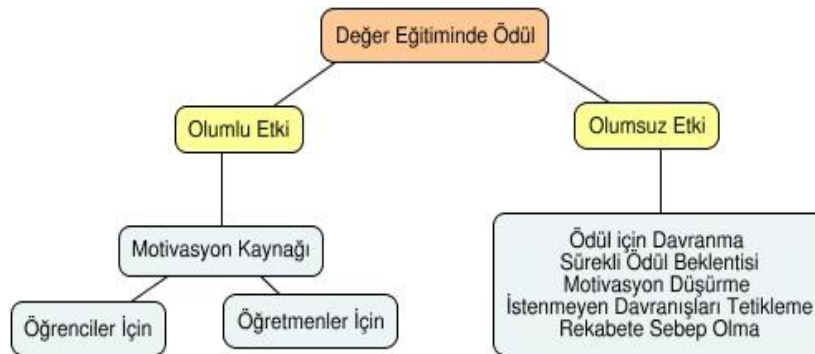
Bir öğretmen ise veli görüşlerine dayanarak yapılan değerler eğitiminin etkili olduğunu ifade etmiştir: “Üç dört senedir çok etkili olduğunu gözlemliyoruz. Ailelerinden de dönütler alıyoruz. Ailelerinde herhangi böyle bir durum olduğu zaman okulda öğrendiklerini gösteriyorlarmış. Onlar da çok mutlu oluyorlar gerçekten güzel geri dönütler alıyoruz.” OÖ1

Şekil 3’e göre öğretmenlerin bir kısmının değerler eğitiminin öğrencilerin değerlere karşı olumlu tutum geliştirme ve değerleri davranışa dönüştürme noktasında kısmen etkili (3) olduğunu ifade ettiği görülmüştür. Konuyla ilgili olarak ortaokulda görev yapan bir öğretmen bunu şu şekilde ifade etmiştir: “Dönütler var, az da olsa bir dönüş oluyor. Ama şunu hala göremedim kendi adıma: 5 yıl biz bunu uygulamışız, ‘Hakikaten harika bak şöyle şöyle dönütler var’ dediğimiz pek olmadı. Ama milli eğitim müdürünün dediğine göre iyi şeyler oluyor.” O4. Ortaokulda görev yapan bir öğretmen ise yapılan değer eğitimi etkinliklerinin kısmen etkili olmasını öğrencilerin etrafında değerleri davranışa dönüştüren rol model kişilerin az olmasına bağlamıştır: “Çocuk hakikaten camı gönülden dinlediği oluyor. [Değeri] alıyor, onu da hissediyorsun. Ama etrafında o kadar kötü var ki kötü olarak davranışı değiştirmeyen o kadar çok insan var ki. Ortam çok önemli.” O5

Şekil 3 incelendiğinde, bir öğretmenin değer eğitiminin etkililiği üzerinde genel bir yorum yaparak sadece yapılan değer eğitimi etkinliklerinin belirli şartlarda ve durumlarda etkili olmadığını ifade ettiği görülmüştür. Sınıf öğretmeni olarak görev yapan öğretmen, yapılan etkinliğin devamlılığı olmaması durumunda ve yapılan etkinliklerin çocuğa uygun olmaması durumunda değer eğitimi çalışmalarının etkisiz kaldığını ifade etmiştir: “Eğer sorun doğru tespit edilmişse, gerçekten sorunsuz ve bu sorunu gidermek için gerçekten olumlu bir proje üretilmiş ise etkisini hissediyoruz. Ama işte yaş grubuna, çocuğun pedagojik durumuna, bilişsel durumuna, bedensel durumuna, maddi, ekonomik durumuna, sosyal, kültürel durumuna uygun olmayan bir proje sunduysanız çocuk benimsemiyor... Projenin sürdürülebilirliği olmadığı için bir süre sonra o davranışın yavaş yavaş sönmeye başladığını gözlemliyoruz.” S3

Değerler Eğitiminde Ödül Kullanımı Teması

Şekil 4’te görüşme yapılan öğretmenlerin değerler eğitiminde ödül kullanımına ilişkin görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 4. Değerler Eğitiminde Ödül Kullanımıyla İlgili Öğretmen Görüşleri

Şekil 4' te görüldüğü üzere öğretmenlerin değerler eğitiminde ödül kullanımıyla ilgili yapılan etkinliklere ilişkin görüşleri değerler eğitiminde ödül kullanımının olumlu ve olumsuz etkileri şeklinde iki kategori altında toplanmıştır.

Değerler eğitiminde ödül kullanımının *olumlu etkileri* kategorisi incelendiğinde öğretmenler, ödülün öğrencilerin değer kazanmaya yönelik motivasyon kaynağı olmasından bahsetmişler ve ödülün değer kazandırmadaki rolünün önemli olduğunu söylemişlerdir. Öğretmenlere göre ödül, değerler eğitiminde öğrencileri değer geliştirmeye teşvik edebilir, bu değere uygun davranışlar sergilediğinde aldığı ödülün dolayı gururlanabilir ve böylece değeri yaşamının hazzına varabilir. Öğretmenlerin değerler eğitiminde ödül kullanmayı faydalı görmesine rağmen konuya temkinli de yaklaştıkları görülmüştür. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Benim şahsi kanaatim belli bir yaşa kadar, çocuğun zihni olgunlaşmaya kadar ödüller olabilir, aşırıya kaçmamak şartıyla. Ancak belli bir yaştan sonra artık maddi ödüllerin ön plana çıkarılmasının ben doğru olmadığını düşünüyorum. Çünkü değerler demek vicdani şeyler demektir.” L6

“...Çünkü bizim ilkokullarda çocuklar için verebileceğiniz en önemli şey ödüldür. Hele bunu okul önünde cuma günü bir törende yapıyorsanız çocukların olumlu anlamda bağlanmalarını daha fazla sağlarsınız.” İ8

“Teşvik edici anlamında yani çocuğun kafasında üç boyutlu bir görüntüye dönüşmesi anlamında ödül gerekli. Çocuğa oturup bu etkinliği yaparsak sana şu değeri kazandıracam diyemiyorsunuz belki ama böyle bir yarışmada veya böyle bir etkinlikte şöyle bir ödül var dediğinizde, çocuk için bir ışık oluyor, ulaşabileceği hedef noktası oluyor” Y10

Öğretmenlerden biri değerler eğitimi projesi kapsamında ödüllendirilen öğretmenlerin bu konudaki motivasyonlarının artacağından bahsetmiştir:

“Ödül öğretmenleri gerçekten cesaretlendiriyor ve öğretmenin ihtiyacı olduğunu düşünüyorum ödüllendirilmeye. Her ne kadar öğretmen de olsalar ödüllendirilmelerinin iyi sonuçlar vereceğini düşünüyorum. Şevklerini artırır. Hele ki bu sisteme yansiyacak bir şey; başarı belgesi gibi bir ödül olursa öğretmenler için daha iyi olur.” S2

Değer eğitiminde ödül kullanımının *olumsuz etkileri* kategorisi incelendiğinde, bazı öğretmenler, öğrencilerin ödüle ulaşmak için değere uyduğu ve bu değeri özümsemediklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca öğrenci ödüle ulaşamadığında ödüle ulaşan diğer öğrencilerle rekabet etmekte ve tekrarları yaşandığında değerlerle uyuma hususunda motivasyonlarının düştüğünden bahsetmişlerdir. Öğretmenler tarafından ifade edilen bir diğer olumsuz etki ise değerler eğitiminde ödül kullanmaktan dolayı öğrencilerde sürekli ödül beklentisi oluşmasıdır. Ödül beklentisi sonucu bu ihtiyaçları karşılanmayan öğrencilerin değere uygun davranışları terk ettikleri öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Değerler eğitiminde ödül kullanımının bir diğer olumsuz etkisi ise istenmeyen davranışların ortaya çıkmasıdır. Öğretmenlere göre öğrenciler ödüle ulaşmak için yalan söyleme, çıkarıcılık, gösteriş yapma, diğer kişileri kötüleme gibi istenmeyen davranışlarda bulunabilmektedir. Değerler eğitiminde ödül kullanımının sadece öğrencilere değil öğretmen ve idarecilere de olumsuz pekiştirici olduğunu belirten öğretmenler vardır. Konuyla ilgili bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“Öğrenciler benim nöbetimde geliyorlar işte gözümün içine bakarak çöptü alıyor ‘öğretmenim bu çöptü çöp kutusuna atıyorum ben’ diyor, arkadaşı yere düşüyor geliyor bana baka baka ‘kalk arkadaşım geçmiş olsun bir şeyin var mı?’[diyor]. Gözü bende, bu sefer davranış rol oluyor. Ödül çok daha kötü davranışların ortaya çıkmasına sebep oldu. Bencilliğin, çıkarıcılığın, öğretmeni kandırmaya yönelik hareketlerin merkeze oturmasına neden oldu.” S3

“Ödül vermek çocuğu ilerde çıkarıcı yapabilir. ‘Buna iyi davranırsam bu da bana böyle yapar. Bunu şöyle yaparsam bunun karşılığında bana ne gelecek acaba? O kadar iyi davrandım bana şöyle davranıldı bir daha yapmayacağım’ gibi iyilik hesabı olur. Bizim kendi branşımızdaki tabirle hasbi olmaz hesabı olmaya başlar. İyilik gördüklerinde iyilik yapmaya iyilik görmediklerin de iyilik yapmaktan vazgeçmeye başlayabilir.” L6

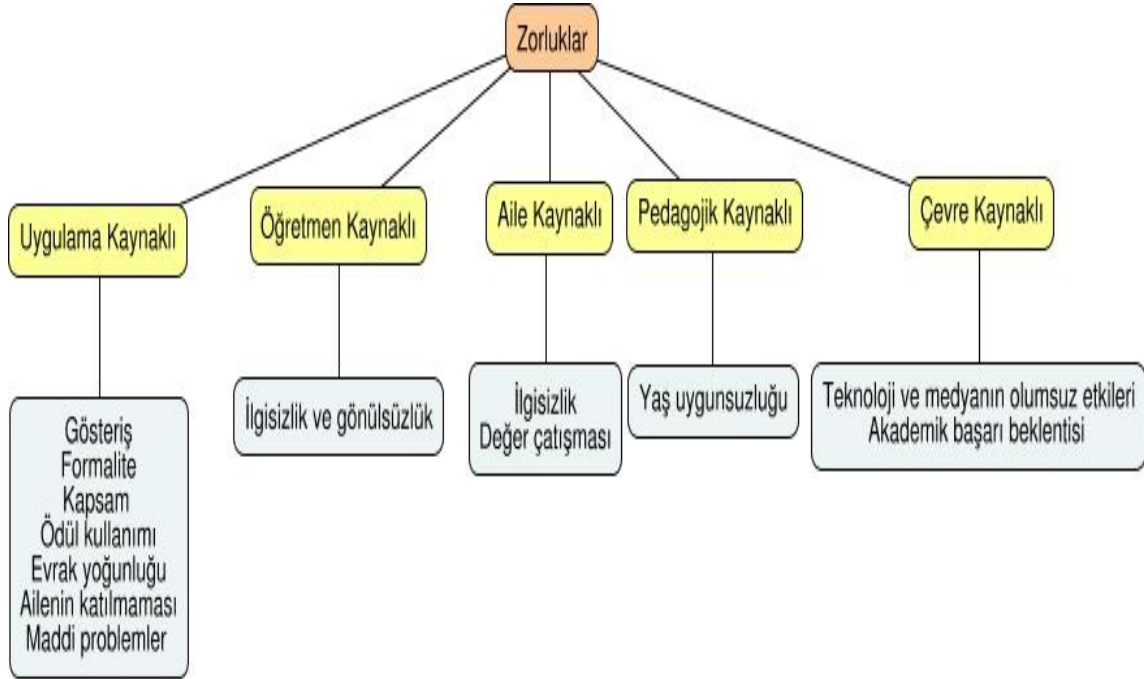
“Bence abartmadan verilebilir, bu sefer çocuk her davranışa bir ödül bekliyor, mesela soru çözdü ‘Hocam ödül var mı? Diye soruyor. Bazen işin ucu kaçabiliyor” O4

“Okullarda bazen şöyle söylentiler kulağımıza geliyor; ‘Bir daha yapmayacağım. O kadar uğraştık bize ödül verilmedi, hâlbuki hak etmiştik.’ O yüzden söndüğünü görüyoruz. Herkese ödül vermenin bir anlamı kalmayacak yani o yüzden öğrencilerden çok öğretmen ve okul idarelerinin ödül alamadıkları zaman heyecanlarının söndüğünü görüyoruz” O5

“Bir süre sonra öğretmenler kendi sınıfından bir öğrencinin orada ödül almamasını mesele etti. ‘Benim sınıftan çıkısın’ diye. Çünkü bir süre sonra veliler ‘Bizim sınıftan niye kimse ödül almıyor?’ demeye başladılar...”S3

Değerler Eğitimi Sırasında Yaşanılan Güçlükler Teması

Şekil 5’te görüşme yapılan öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında karşılaştıkları güçlüklerle ilişkin görüşlerini içeren bulgular verilmiştir.

Şekil 5. Öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin görüşleri

Şekil 5 incelendiğinde öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında yaşadıkları güçlüklerle ilişkin görüşlerinin beş kategoride toplandığı görülebilir. Bu kategoriler uygulama, öğretmen, aile, pedagojik kaynaklı ve çevre güçlükler şeklindedir.

Öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında yaşadıkları güçlüklerle dair görüşleri analiz edildiğinde *uygulama kaynaklı* güçlüklerin diğer güçlüklerle kıyasla sıklıkla ve farklı şekillerde ifade edildiği görülmüştür. Öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamaları sırasında karşılaştıklarını ifade ettikleri ilk güçlük etkinliklerin gösteriş amaçlı yapıyor olmasıdır. Proje kısmında yapılan etkinlikler fotoğraflayıp il milli eğitim müdürlüğü tarafından oluşturulan sisteme yükleniyor, ardından dönem sonunda en iyi etkinlikleri yapan okullar ödüllendiriliyor. Sistemin bu şekilde işlemesinden dolayı bazı öğretmenler, bazı etkinliklerin gösteriş amacı taşıdığını ve ödül kazanmaya yönelik olduğunu ifade etmişlerdir:

“Milli Eğitim bunu çok beğenecek ödül alacak gibi konularda biraz sıkıntıya düşüyoruz. Şimdi biz öğretmenler olarak bunu gerçekten çocukların ileriki hayatlarında da bunları kullanabilmelerini sağlamak için bunu uygulamalıyız. Ama ben çoğu öğretmenin öyle [yaptığını] düşünmüyorum. Bunu, ‘Okulumuzun adı duyulsun aman işte biz şöyle güzel yaptık, şurada televizyona çıktık, burada şöyle konuşulduk’ demek için olduğunu düşünüyorum.” O01. Konuyla ilgili bir sınıf öğretmeni şu ifadelerde bulunmuştur: “Bunu niye yapıyor çünkü en milliyetçi o okul olmalı ya da o öğretmen olmalı, en milliyetçi proje olmalı. Gösteriş uğruna neye yaramış? Yani çocuğun olmadığı ama en’lere koştuğumuz projeler maalesef yukarıda da ödül buluyor, beğeni topluyor.” S3. Öğretmenlerin sıklıkla ifade ettiği bir diğer güçlük ise değerler eğitimi etkinliklerinin formaliteden yapılması ve angarya işler olarak görülmesidir. Konuyla ilgili olarak ortaokulda görev yapan bir öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur: “Değerler hareketinde her okul, tamam, faaliyet yapsın ama sırf yapmış olmak için, yazısı yazıldı bilmem ne! Böyle bu tarz seçkin faaliyetler [yapılmalı].” O5. Konuyla ilgili olarak bir diğer öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur: “Bu [projenin] altıncı senesi ve altı senede projelerin artık iyice içinin boşaldığını sadece sisteme girelim diye girildiğini fark ediyorum. Demek ki aynı şekilde altı yıl daha gitmeyecek gibi gözüküyor.” S3.

Bazı öğretmenlerin yapılan etkinliklerin bütün öğrencileri kapsamadığını ve sadece bir grup öğrenciyle yürütüldüğünü, bu durumdan dolayı değerler eğitiminin etkisinin azaldığını ifade ettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili projede yürütücü olarak çalışan bir öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur: “Yani değerler eğitimi keşke çok daha fazla öğrenci ile çalışabilsek. Biz tabii bir etkinlik yaptığımızda iki öğrenci, üç öğrenci ile götürüyoruz. O ay yaklaşık beş, altı etkinlik çıkartabiliyoruz. Keşke o yaptığımız etkinliği tüm öğrencilere yansıtabilsek.” Y10. Bir diğer öğretmen görüşü ise şu şekildedir: “Bu projede üç tane öğrenci var. İşte onlar da güzel giydirilmiş ağzı laf yapan, yüzü düzgün, çiçek almış ellerine gidiyorlar, bilmem ne ziyareti! Yani çok dar bir proje. İşte çocuğa dokunmadı. Biz her projemizde kaç çocuğa dokunduk diye bakıyoruz.” S3.

Öğretmenlerin uygulama sırasında karşılaştıkları bir diğer önemli güçlük ise etkinlikleri hayata geçirebilmek için karşılaştıkları maddi problemlerdir. Bu sıkıntıyı tespit eden öğretmenler projenin maddi kaynağı olmadığı için bu zorluğu yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Konuyla ilgili bir öğretmenin maddi anlamda sıkıntı yaşadığını ifade ettiği fakat bu durumdan memnun olduğunu da dile getirdiği görülmüştür: “Maddi anlamda şöyle bir problemim var: Yaklaşık beş, altı yıldır her yıl bir maaşım gidiyor. Açıkçası cebimizden karşılıyor. Yalnız şöyle bir şey var: ben o parayı veriyorum ama sonuçta zevk almış oluyorum.” S2. Projede yürütücü olarak çalışan bir diğer öğretmen ise şu ifadelerde bulunmuştur: “Maddiyattan, evet, sıkıntı çekiyoruz. Ama aşıyor, aşılmıyor değil. Ama aşılması için de okul müdürünün ya da öğretmenin sürekli hayırsever peşinden koşması gerekiyor. Burada tabii ki engel oluşturabiliyor. Bir okul müdürü ‘Benim param yok, ben bir proje yapıyorum ama param yok, ondan bundan isteyeceğim şimdi yüz çevirecekler gerek yok’ diye sönme yapabilir.” Y9.

Değer eğitimi sırasında karşılaşılan güçlüklerden bir diğeri öğretmenlerin çok fazla evrak yoğunluğu olmasından dolayı değerler eğitimi etkinliklerine vakit ayıramayışlarıdır. Öğretmenler tarafından daha az sıklıkla ifade edilen bir zorluk projede güzel etkinlikler ve davranışlar ödüllendirildiği için öğrencilerin değerlere uygun davranışları içselleştirip gerçekleştirmek yerine ödül almaya yönelik davranışlarda bulunmasıdır. Öğretmenler tarafından daha az sıklıkla ifade edilen diğer bir zorluk ise ailenin etkinliklerin içine dahil edilmemesidir. “Veliler ilgisizden ziyade bu projede velilere de bir şey yapılıysaydı, sadece öğretmen, öğrenci yürütmeseydi. Mesela bu sorumluluk bilinci vardı ya az önce bahsettiğimiz onda veliler katıldı ama genel anlamda katabilmiş değiliz.” O4

Şekil 5’e göre öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında karşılaştığı güçlüklerden bir diğer kategori ise öğretmen kaynaklı güçlükler olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun projeye katılan

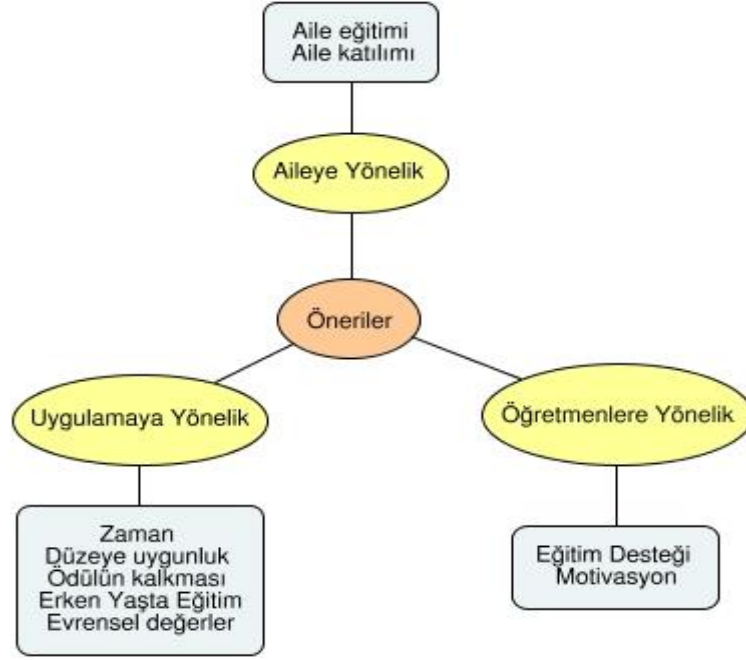
öğretmenlerin ilgisiz ve gönülsüz olmasının projenin en önemli sıkıntısı olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir. Bu bulgu, yukarıda ifade edilen değerler eğitimi faaliyetlerini formaliteden görme bulgusunu destekler niteliktedir. Lisede rehber öğretmeni olarak çalışan bir öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur: *“Gönüllü olmayanlar var maalesef. Buna inanmayanlar var. Bu projeyi herkesin sahiplenmesi gerektiğini düşünüyorum. Ama gönüllü olmayanlar bunu maalesef bitiriyorlar.”* L7. Konuyla ilgili olarak benzer şekilde: *“... Gönüllülük olduğu için en büyük zorluk gönülsüz öğretmene nasıl gönüllendireceğimiz. Gönüllü olan insan zaten ona bir görev vermesen de kendisi öğrencisine illaki bir şey katıyordur. En büyük zorluk öğretmenlerin bunun faydasına inandırılması gereğidir bence.”* Y10. İlkokulda idareci olarak çalışan bir öğretmen konuyla ilgili şu çarpıcı ifadelerde bulunmuştur: *“Öğretmen arkadaşlar da bu işin ne kadar önemli olduğunu bilmiyorlar... Bazı okullar kâğıt üzerinde yaparken bazı okullar bununla ilgili toplantılar yaptığında, öğretmenler bu işe angarya gözüyle bakıyor. Sonuçta hepsinin diğer okullarla eylem birliği içerisinde olması gerekiyor. Hepsinin diğer okullarda bir arkadaşı var. Onun yanına gittiğinde ‘Müdürümüz değerler hareketi ile ilgili üç saat toplantı yaptı.’ dediğinde, ben biliyorum, diğer okuldaki öğretmen ‘Siz enayi misiniz?’ diye soruyor.”* İ8. Bir diğer öğretmen öğretmenlerin kıdemi arttıkça projeye ve değer eğitimine yönelik ilgilerinin azaldığından bahsetmiştir: *“Özellikle meslekte 25-30 yıllık öğretmenler biraz daha katı kurallara sahip. Onları çok esnetemiyorsun. ‘Derste veririm ayrıyeten projeydi bilmem neydi yapmama gerek yok. Ben derste bu işi hallederim’ kafasıyla gidiyor.”* Y9.

Öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında karşılaştığı zorluklardan bir diğer kategori *aile kaynaklı güçlüklerdir*. Öğretmenlerin değerler eğitiminde yapılan etkinlikler karşısında veli ilgisizliğiyle karşılaştıklarını sıklıkla ifade ettikleri görülmüştür. Konuyla ilgili olarak bir öğretmenin görüşleri şu şekildedir: *“İlk gittiğim her yerde veli ilgisizliği ile karşılaşıyorum. Ama zaten biz bu veli ilgisizliğini bu değerler eğitimi ile ilgili yaptığımız projelerde çözüyoruz. Yoksa mümkün değil, velilerin okula karşı olan ilgisizliğini çözemeyiz.”* S2. Öğretmenlerin değer eğitimi sırasında veli kaynaklı karşılaştıkları güçlüklerin bir diğeri ise okulda kazandırılmaya çalışılan değerler ile evde yaşanan değerler arasında çatışma yaşanmasıdır. Konuyla ilgili olarak bir öğretmenin görüşleri şu şekildedir: *“Biz burada küfür etmeye karşı büyük proje başlattık. Çocuklar hakikaten dikkat ediyor. Bu, benim başıma gelen bir olay; çocuk sınıf içerisinde küfürü patlattı. ‘Annenin babanın yanında yapabilir misin?’ dedim. ‘Babam yapıyor yani sıkıntı yok. Ben de ağzımdan kaçırıyorum. Beni tuhaf karşılamıyorlar.’ [dedi]. O an bitti. İnan, hocam sınıf içerisinde eriyip bitiyorsunuz.”* O5.

Şekil 5’e göre öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında karşılaştıkları bir diğer güçlük ise *pedagojik kaynaklı sıkıntılardır*. Bu kategoride öğretmenler öğrencilerin yaş seviyesine uygun olmayan değerler ve etkinliklerle karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Değerler Hareketi projesinde yukarıda belirtildiği gibi değerler, proje yürütme kurulu tarafından öğretmen görüşleri alınarak belirleniyor ve her öğretim kademesinde aynı değerlerle ilgili etkinlikler yapılıyor. Öğrenci seviyesine ve gelişim dönemine uygun olmayan değerlerin belirlenmesinin değerler eğitimi için sıkıntı olduğunu özellikle ilkökul ve anaokulunda görev yapan öğretmenlerin ifade ettiği tespit edilmiştir. Anaokulunda görev yapan bir öğretmenin konuyla ilgili görüşleri şu şekildedir: *“Biz okul öncesi olduğumuz için bazen bize hitap etmeyen konular olabiliyor. Yani çocuklara nasıl anlatacağız bunu, hani nasıl verilebilir, çok böyle düşündüğümüz [oldu]. Çok soyut kalıyor bazı değerler. Mesela şey vardı, diğergâmlık. ‘Bu neydi ki, bunu nasıl versek ki, nasıl olur?’ diye bunu düşünabiliyoruz.”* OÖ1. Sınıf öğretmeni olarak görev yapan bir diğer öğretmenin konu ile görüşleri şu şekildedir: *“Bu başlıklar [değerler] belirlenirken ilkökul, ortaokul, anaokulu, lise ayrımı yapılmıyor. Bütün öğrenciler için ortak değerler belirleniyor. Anasınıfındaki çocuğa ‘paylaş’ dediğinde paylaşmaz çünkü benmerkezcidir.”* S3

Değerler Eğitime Yönelik Öneriler Teması

Şekil 6’da görüşme yapılan öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik önerilerini içeren bulgular sunulmuştur.

Şekil 6. Değerler eğitiminin daha iyi yapılmasına yönelik görüşleri

Şekil 6’da görüldüğü üzere öğretmenlerin değerler eğitiminin daha iyi yapılmasına yönelik görüşleri aileye, öğretmenlere ve uygulamaya yönelik olmak üzere üç kategori altında toplanmıştır.

Aileye yönelik öneriler kategorisi incelendiğinde öğretmenler ailelere değerler eğitimiyle ilgili eğitimler verilmesi ve ailelerin aktif olarak katılması gerektiğinden bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir öğretmen şu ifadelerde bulunmuştur:

“Mesela biz bir kısa film çekmiştik; ‘kul hakkı’ diye. Ben gittim çocuğun velisi ile konuştum dedim; “Böyle bir şey var yardımcı olur musun?” “Memnuniyetle, Emre benim çocuğum ilkokulda hiç böyle şeylere katılmadı, içine çok kapanık.” dedi. Neyse biz bisikletçiye gittik ayarladık çarşıda konuştuk. Adam film için gitti bisikletini yaptırdı ve dedi ki “hocam Emre hakikaten bundan çok olumlu etkilendi” O4

Değerler eğitiminin daha iyi yapılmasına yönelik oluşturulan bir diğer kategori ise *öğretmenlere yönelik* öneriler kategorisidir. Bu kategori uzman kişilerden eğitim desteği, öğretmenlerin motive edilmesi gibi kodlardan oluşmaktadır. Bu kategoride öğretmenler, kendilerinin süreç daha aktif katılımlarının sağlanmaları için eğitim desteklerinden, eğitime karşı cesaretlendirilmelerinden ve değerler eğitimiyle ilgili yapılan toplantıların farklı yerlerde yapılmasından bahsetmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“...Öğretmenin nabzını tutabilecek, öğretmeni harekete geçirebilecek sihirli cümleleri olan, hitabet gücü olan insanlarla eğitim yapılması gerektiğini düşünüyorum. Ben öğretmenlerimizin mesleki yorgunluğun giderilmesi için sürekli, tabiri caizse, dürtülmeleri gerektiğini düşünüyorum.” Y10

“Mesela daha etkileyici olsun diye beş yıldızlı bir otelimizin sahibi ücretsiz olarak kapılarını bize iki defa açtı. Çayları, kurabiyeleri öğretmenlere ikram etti. Farklı bir ortamda toplantı yapılması da öğretmenlerimize şunu göstermesi açısından önemli yani ‘Biz bu işi önemsiyoruz, siz değerlisiniz, bu proje değerli’. Bu şekildeki toplantılarımız faydalı oluyor.” L6

Değerler eğitiminin daha iyi yapılmasına yönelik öğretmen görüşlerinden oluşturulan bir diğer kategori ise *uygulamaya yönelik* önerileri içeren kategoridir. Bu kategori; eğitime ayrılan zamanın artırılması, düzeye uygun değerlerin belirlenmesi, erken yaşlarda değerler eğitimi, ödülün kalkması ve evrensel değerlerin eğitimi gibi başlıklardan oluşmaktadır.

Değerler eğitiminin daha iyi yapılabilmesi için öğretmenler değerler eğitimine erken yaşlarda başlayıp, her dönemde bu eğitimin öğrenci düzeyine göre yapılmasından, eğitim süresinin artırılmasından, eğitimin amacı dışında çıkmasından dolayı ödül kullanımının kaldırılmasından ve evrensel değerlerin öğretilmesinden bahsederek değer eğitiminde öğrencinin merkez olmasına vurgu yapmışlardır. Konuyla ilgili olarak bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

“On saat Türkçe, matematik, on saat hayat bilgisi on saat de değerler eğitimi. Bunu sağladığımız takdirde uygulamada çok fazla problem yaşamayacağız. Çünkü bu yaşlarda kazandırdığınız davranışlar ilerleyen yaşların temelini oluşturacak.” İ8

“Okul öncesi şöyle olabilir; ilkokullar, ortaokullar, liseler onlara tamam aynı konular olsun ama bize de mesela daha ulaşabileceğimiz farklı konularda olabilir.” OÖ1

“Ben yerel değerlerden daha ziyade evrensel değerlerin öncelikle öğrencileri kabul ettirilmesi daha sonra daha bize özel olan değerlere önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Örneğin bir hayvanseverlik, canlıya zarar vermeme, şimdi buna bakıyorsun Çin’de de bir kediyeye tekme atmazlar Amerika’da da atmazlar, Yugoslavya’da da atmazlar ya işte neyse atmazlar yani bu evrensel bir değerdir. O zaman dünya insanı olunabilmesi için en geniş olan en kabul gören en hassas değerlerden başlamamız gerektiğini düşünüyorum.” S3

Tartışma Sonuç

Değerler eğitimi birçok insanın planlı veya plansız katılımlarıyla gerçekleşen uzun soluklu bir süreçtir. Bu süreci anlamaya çalışmak, sürecin daha iyi yürütülmesine ve süreç sırasında ortaya çıkan problemlerin çözümünde daha kolay ve etkili çözüm üretilebilmesi açısından önemli görülmektedir. Değerler eğitimi sürecinin en önemli paydaşlarından biri öğretmenlerdir. Lickona (2009), öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında rol model olma, demokratik sınıf ortamı oluşturma, velilerle iyi iletişim kurma gibi görevleri olduğunu ifade eder. Değerler eğitiminde öğretmenlerin önemli bir role sahip olması onların bu sürece ilişkin görüşlerini de önemli kılmaktadır. Bu çalışma on katılımcıyla ve veri toplama tekniği olarak görüşmelerle sınırlıdır. Değerler eğitiminin bazı boyutlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin alındığı bu çalışmada dikkat çekici olarak nitelendirilebilecek sonuçlara ulaşılmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin tamamı, değerler eğitiminin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin değerler eğitiminin gerekliliğine farklı açılardan baktıkları görülmüştür. Öğretmenler özellikle bu çağa özgü olan, insanları olumsuz yönde etkileyen problemlerden dolayı değerler eğitiminin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin medyanın olumsuz

etkilerini, teknoloji bağımlılığını, bireyselliği, cinayet ve taciz olaylarının sık görülmesini bu çağın problemleri olarak gördükleri söylenebilir.

Öğretmenlerin değerler eğitimi gerekli görmelerinin sebeplerinden bir diğeri günümüzde birçok değer zayıflaması ya da ortadan kalkması olduğu tespit edilmiştir. Öğretmenler günümüzde özellikle öğrencilerde saygı ve empati değerlerinin zayıfladığını ifade ettikleri görülmüştür. Benzer şekilde Gür ve arkadaşlarının (2015) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin %89,7'sinin değerler eğitimi önemli ve gerekli gördüğü, bunların %19'unun ise değerler eğitiminin kültür devamlılığının sağlanmasını ve kaybolan değerlerin yeniden kazanılmasını desteklemesi açısından önemli gördüğü anlaşılmıştır.

Öğretmenlerin değerler eğitimi yapılmasını gerekli gördüğü noktalardan bir diğeri ise ailenin bu konuda yetersiz kalması ve değerleri yaşamasıdır. Öğretmenlerinin değerler eğitiminin gerekliliği noktasında en çok vurguladıkları durumlardan bir diğeri ise ailelerinin ve çevrenin sadece akademik başarıya odaklanması ve buna bağlı olarak çocukların duygusal ve ahlaki gelişimlerinin ikinci plana atılması olduğu görülmüştür. Bunu yanı sıra öğretmenlerin okullarda yapılan değerler eğitiminin daha planlı olması, küçük yaşta yapılan değer eğitiminin daha etkili olması, değer aktarımını daha eğlenceli hale getirmesi, değerler konusunda teorideki ve pratikteki uygulamaları uyumlu hale getirmesi gibi eğitimsel açıdan gerekli olduğunu ifade ettikleri anlaşılmıştır. Ateş (2013) öğretmenlerin değerler eğitimi ve uygulamaları konusunda görüşlerini aldığı çalışmasında benzer sonuçlara ulaşmıştır. Çalışmada öğretmenlerin medyanın olumsuz etkilerini, akademik başarıya odaklanma ve şehir hayatından dolayı bireyselliğin arttığını vurguladığı görülmüştür.

Öğretmenlerin bir kısmı da kültürel öğelerin zayıflaması ve değerlerin toplumsal ilişkileri düzenlemesi, kültür aktarımını sağlaması gibi işlevlerinden dolayı değerler eğitiminin yapılması gerektiğini ifade ederek konuyu kültür ve toplum çerçevesinde değerlendirdikleri görülmüştür. Öğretmenlerin bu görüşlerine benzer şekilde Aydın (2011), değerlerin en önemli işlevinin sosyal hayatı belirleyebilmesi ve biçimlendirebilmesi olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra, Yıldırım ve Çalışkan (2017) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin tamamının değerler eğitiminin gerekliliğine inandığını belirlemişlerdir. Yazar, Özekinci ve Lala (2017) öğretmenlerin değerler eğitime yönelik metaforik algılarını inceledikleri çalışmalarında öğretmenler tarafından en fazla kullanılan metaforun 'yapıtası' olduğunu tespit etmişlerdir.

Gözel (2018), yaptığı çalışmada öğretmenlerin hepsinin değerlerin önemine vurgu yaptığını ve değerleri olumlu davranış kazandırmaya ve toplumla bütünleşmeyi sağlamaya yardımcı birer araç olarak gördüklerini bulmuştur. Bunun yanı sıra Akpınar ve Özdaş (2013) ilköğretimde değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerini aldıkları çalışmalarında öğretmenlerin neredeyse tamamının okullarda değer eğitimi yapılmasını önemli gördükleri sonucuna ulaşmışlardır. Değerler eğitime verilen önem sadece Türkiye'deki öğretmenlerle sınırlı değildir. Thornberg (2008), İsveç'te değerler eğitime yönelik öğretmen görüşlerini aldığı çalışmasında öğretmenlerin öğrencilerine karakter ve davranış gelişimi açısından değerleri öğretmeyi önemli gördükleri sonucuna ulaşmıştır.

Çalışmada öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamaları sırasında değer öğretimi yaklaşımlarından telkin ve eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımlarını kullandıkları görülmüştür. Proje beş yıldır devam etmesine rağmen değerler eğitimi için en çok başvurulan yaklaşımın geleneksel yaklaşımlar olması projenin eksik yanı olarak gösterilebilir. Öğretmenlerin ziyaretler, duyarlılık kazandırma, sorumluluk kazandırma, aile içi etkinlikleri

içeren eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımını tercih etmelerinin sebebi değer öğretimine öğrencinin aktif bir şekilde katılmasını sağladığı için daha etkili olması ve Afyonkarahisar'da uygulanan değerler eğitimi etkinliklerinin öğrenci merkezli proje kapsamında yapılması olabilir. Öğretmenlerin değer öğretiminde kullanılan değer analizi, ahlaki muhakeme gibi yaklaşımları kullanmamalarının sebebi bu yaklaşımlar hakkında yeterli bilgi sahibi olmamaları olabilir. Bu çalışmanın sonuçlarıyla benzer şekilde Yıldırım ve Çalışkan (2018) ve Bartan (2018) çalışmalarında öğretmenlerin değer eğitimi sırasında en çok telkin ve yaparak yaşayarak öğrenmeye fırsat veren eylem/davranış yoluyla öğrenme yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşmışlardır. Baysal (2013) sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarını öğretmen görüşlerine göre değerlendirdiği çalışmasında öğretmenlerin, en çok ahlaki ikilem yaklaşımını uygularken, en az değer analizi yaklaşımını uyguladıkları sonucuna ulaşmıştır. Baysal (2013)'ün elde ettiği sonuçlarla bu çalışmanın sonuçlarının benzer olmadığı görülmüştür.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun yapılan değerler eğitimi etkinliklerin öğrenci tutumları ve davranışları açısından etkili veya kısmen etkili bulmalarıdır. Bu doğrultuda, gerek proje kapsamında gerekse müfredat kapsamında yapılan değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin tutum ve davranışlarında olumlu yönde etki yaptığı söylenebilir. Benzer şekilde, Meydan (2012), çalışmanın yapıldığı tarihte, İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından yürütülen ve iki yıldır devam eden değerler eğitimi projesi üzerine öğretmen görüşlerini aldığı çalışmasında uygulayıcıların, değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilerde değerleri fark etme ve değerlere uygun davranmaya istek duyma düzeyinde gelişme sağladığını ifade ettiği sonucuna ulaşmıştır. Benzer şekilde Gürhan ve Çiftçi (2017)'nin bir proje kapsamında ilkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda değerlendirdiği çalışmasında katılımcılar, proje uygulanmaya başladıktan sonra öğrencilerin davranışlarında olumlu yönde ciddi değişiklikler olduğunu söylemişlerdir. Sağlam (2016) değerler eğitiminin etkililiği konusunda velilerle yürüttüğü çalışmasında velilerin, değerler eğitimi uygulamalarının çocukları üzerinde herhangi bir davranış değişikliği meydana getirmediği sonucuna ulaşmıştır. Değerler eğitimi konusunda veli ve öğretmenlerin ifadeleri arasındaki farklılığın dikkatle incelenmesi gerektiği söylenebilir. Bu doğrultuda değerler eğitiminin etkililiği konusunda öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerinin alındığı bir çalışmanın tasarlanması önerisinde bulunulabilir.

Çalışmada ulaşılan diğer bir sonuç ise değerler eğitiminde ödül kullanımı konusundadır. Çalışmada öğretmenlerin değerler eğitiminde ödül kullanımına genel olarak olumsuz yaklaştığı görülmüştür. Bu olumsuz yaklaşıma rağmen öğretmenlerin büyük çoğunluğu gerek proje kapsamında gerekse bireysel uyguladıkları etkinliklerde değerler eğitiminde ödüle yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Değerler eğitiminde ödül kullanımı konusunda, öğretmenlerde düşünce ve eylem birlikteliğinin olmadığı söylenebilir. Çalışmada öğretmenlerin bir kısmının değerler eğitiminde ödül kullanımının öğrencileri, değerleri benimseme ve değerlere uygun davranışlar göstermesi için teşvik ettiğini belirttiği görülmüştür. Benzer şekilde Ateş (2013), yaptığı çalışmasında öğretmenlerin değer eğitimi sırasında öğrenci davranışlarını pekiştirmek için ödül kullandıklarını bulgulamıştır. Fakat aynı çalışmada, ödül kullanımının etkileri üzerinde herhangi bir bulguya rastlanılmamıştır. Mevcut araştırmada öğretmenlerin bir kısmının ise değerler eğitimi uygulamalarında ödül kullanımının öğrencilere değer kazandırmak yerine değer kaybına yol açtığını ifade ettikleri görülmüştür. Bunun yanı sıra bazı öğretmenler değer öğretiminde ödül kullanımının öğrenciler arası rekabeti arttırdığı bundan dolayı da bazı olumsuz davranışların sergilendiğini ifade etmişlerdir. Fabes ve arkadaşlarının (1989) ve Warneken ve Tomasello (2008)'nin çocukların değer geliştirme sürecinde ödül kullanımının etkisi üzerine

yaptığı deneysel çalışmalarda ödülün çocukların değer geliştirme ve bu değere uygun davranışlar sergileme açısından bir etkisi olmadığı, aksine çocukların değere uymayan davranışlar geliştirmelerine sebep olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır. Eğitimde ödül kullanımı davranışçılık kuramının sıklıkla başvurduğu uygulamalardan birisidir. Günümüzde en etkili değerler eğitimi yaklaşımları olarak gösterilen değer analizi ve değer açıklama gibi yaklaşımlar bireyi merkeze alan yapılandırmacılık ve bilişsel gelişim kuramı gibi yaklaşımlara dayanmaktadır. Bu doğrultuda etkili bir değerler eğitimi için ödüle başvurulmaması gerekebilir. Çalışmada öğretmenlerin değerler eğitiminde ödül kullanımına ve bunun olumlu ya da olumsuz etkilerine yönelik farklı ifadelerde bulunmaları bu konunun daha çok tartışılması ve araştırılması gerektiğini gösterebilir.

Çalışmada öğretmenlerin değerler eğitimi sırasında uygulamadan, aileden, çevreden, pedagojik nedenlerden ve ilgisiz, gönülsüz öğretmenlerden kaynaklı güçlüklerle karşılaştıkları tespit edilmiştir. Uygulamadaki zorluklar incelendiğinde etkinliklerin gösteriş ve ödül için yapıldığı, etkinliklerin formaliteden yapılması, etkinliklerde ulaşılan öğrenci sayının az olması, etkinliklerde ödül kullanılması, öğretmenlerin evrak yoğunluğu, uygulayıcıların etkinliklere aileleri katmaması ve etkinlikleri gerçekleştirmek için yeterli maddi imkânların olmaması gibi bulgular elde edilmiştir. Benzer şekilde Ateş (2013), yaptığı çalışmada bazı öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarının daha çok kâğıt üzerinde kaldığını ifade ettiklerini bulmuştur. Gür ve arkadaşlarının (2015) yaptığı çalışmada ise bazı öğretmenlerin öğrencilerin sürekli ödül beklentisinden dolayı değer eğitimi sırasında güçlük yaşadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmanın bulgularıyla benzer şekilde, Gürhan ve Çiftçi (2017) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin, değer eğitimi uygulayıcıların aileyi sürecin içine katmamasını değer eğitiminin zayıf yönü olarak vurguladığı görülmüştür.

Çalışmada öğretmenler tarafından sıklıkla vurgulanan bir diğer güçlük ise öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilgisiz ve gönülsüz olmalarıdır. Benzer şekilde Yıldırım ve Çalışkan (2017) yaptıkları çalışmada bazı öğretmenlerin değerler eğitimine ilgisiz öğretmenlerin varlığını ifade ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Gürhan ve Çiftçi (2017) yaptıkları çalışmada öğretmenlerin çoğunluğunun değerler eğitimi sürecine isteksiz katıldığı sonucuna ulaşmıştır. Değerler eğitiminin önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilgisiz olması sürecin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi önündeki engellerden biridir. Bu durumun en önemli nedeni değerler eğitiminin öğretim programlarının bir parçası olarak değil il milli eğitim müdürlüğü tarafından yapılması istenen 'fazladan' bir iş olarak görülmesi olabilir.

Yapılan çalışmada öğretmenlerin ailelerinin değer eğitimine ilgisiz olmasından kaynaklı zorluklarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Ogelman ve Sarıkaya (2015) ve Varol (2013) yaptıkları çalışmalarda ailelerin, benzer şekilde, değerler eğitimine yönelik ilgisiz oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra öğretmenlerin çocukların okulda aldıkları değerler ile ailelerinde gördükleri değerler arasında çatışma yaşanmasından dolayı zorluk yaşadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Benzer şekilde Gür ve arkadaşlarının (2015) ve Akpınar ve Özdaş'ın (2013) yaptığı çalışmalarda bazı öğretmenlerin aile ve okul değerleri arasındaki farklılığın çocukların değer çatışması yaşamasına neden olduğunu ifade ettikleri tespit edilmiştir.

Küçük yaş öğrencilerin okulöncesi ve ilkokulda öğrencilerin işlem öncesi ve soyut işlemler döneminde olması soyut olan değerleri anlamakta güçlük çekmesi sonucunu doğurabilmektedir. Çalışmada bazı öğretmenlerin il milli eğitim müdürlüğü tarafından gönderilen değerlerin özellikle küçük yaş grubuna sahip öğretim kademelerinde zorluk oluşturduğunu ifade ettikleri

tespit edilmiştir. Ogelman ve Sarıkaya (2015), okul öncesi öğretmenleri ile yürüttükleri çalışmada, öğretmenlerin değer eğitimi sırasında en çok çocukların düzeylerinden kaynaklı zorluklarla karşılaştıkları sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Gür ve arkadaşlarının (2015) yaptığı çalışmada bazı öğretmenlerin değerlerin soyut bir konu olmasından dolayı yaş gruplarına uyarlamakta güçlük çektiklerini ifade ettiği tespit edilmiştir.

Çalışmanın bir diğer bulgusu ise öğretmenlerin değer eğitimi sırasında çevre kaynaklı zorluklarla karşılaşmalarıdır. Bu noktada medyanın ve teknolojinin olumsuz etkileri ve aile, akrabalar, komşular ve arkadaşlardan oluşan çevrenin öğrenciden sadece akademik başarı beklemesi ön plana çıkmıştır. Meydan ve Bahçe (2010) yaptıkları çalışmada bazı öğretmenlerin teknolojiyi değerlerin yok olmasına sebep olan bir unsur olarak gördüklerini tespit etmişlerdir. Yıldırım ve Çalışkan (2017) ve Gözel (2018) yaptıkları çalışmalarda bazı öğretmenlerin okullarda ve derslerde akademik başarının ön planda tutulmasından dolayı güçlük yaşadıklarını ifade ettikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Çalışmada son olarak öğretmenlerin değerler eğitimi sürecinin daha etkili sürdürülmesine yönelik önerilerine dair sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmenlerin değerler eğitimine yönelik görüşlerinin aileye, uygulamaya ve öğretmenlere yönelik olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin aileye yönelik önerileri incelendiğinde ailelerin değerler eğitimi sürecine daha çok katılması ve bu doğrultuda değerler eğitimine yönelik aile eğitimleri düzenlenmesi önerilerinde buldukları görülmüştür. Bu sonuca benzer şekilde Yalar ve Yelken (2011) ve Gür ve diğerleri (2015)'nin öğretmenlerin değerler eğitiminin iyileştirilmesine yönelik görüşlerini aldıkları çalışmalarda, katılımcılar aileler için eğitici seminerler verilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Öğretmenlerin uygulamaya yönelik önerileri ise değerler eğitimine ayrılan zamanın artması, düzeye uygun değerlerin verilmesi, ödülün kaldırılması, erken yaşta değerler eğitiminin yapılması ve evrensel değerlerin eğitiminin ön plana çıkarılması şeklinde ifade edilmiştir. Benzer şekilde Yalar ve Yelken (2011) yaptığı çalışmada, öğretmenlerin değerler eğitimine daha fazla zaman ayrılmasını vurguladıklarını tespit etmiştir. Bunun yanı sıra Gürhan ve Çiftçi (2017) çalışmasında öğretmenlerin *öğrencilerin seviyeleri dikkate alınarak etkinlikler yapılmalı* önerisine sahip oldukları sonucuna varmıştır.

Öğretmenlere yönelik önerilerde ise öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda uzman kişilerce eğitilmesi ve öğretmenlerin motivasyonlarının artırılması sonuçlarına ulaşılmıştır. Yalar ve Yelken (2011) ve Gür ve arkadaşlarının (2015) yaptıkları çalışmalarda öğretmenlerin değer eğitiminin daha etkili yapılabilmesi için öğretmenlere hizmet içi eğitimler verilmesi gerektiğini vurguladıkları görülmüştür. Bunun yanı sıra Gürhan ve Çiftçi (2017) öğretmenlerle yaptığı çalışmasında öğretmenlerin değerler eğitimi projesiyle ilgili motivasyonları artırılması önerisinde bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın sonuçları genel olarak incelendiğinde literatürdeki çalışmaların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

- Öğretmenlerin etkinlikleri formaliteden yapmalarının sebebi bu konuda nasıl etkinlikler hazırlayacaklarını bilmemeleri olabilir. Buradan hareketle öğretmenlere değer eğitiminde kullanılan yaklaşım, yöntem ve tekniklerin anlatıldığı eğitimler verilebilir. Bunun yanı sıra bu sorunun nedenini anlayabilmek amacıyla araştırmalar tasarlanabilir.
- Çalışmada projeye katılan öğretmenlerin değer eğitimi için en çok telkin yaklaşımını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Telkin yaklaşımının değer eğitimindeki zayıf etkisi göz önüne alındığında proje yetkililerinin değerler eğitiminde kullanılan birey merkezli yaklaşımları öğretmenlere tanıtmaları projeden daha iyi sonuçlar alınması açısından önemli olabilir.
- Çalışmada görüşme yapılan öğretmenlerin projeye katılan diğer öğretmenlerin değerler eğitimine karşı ilgisiz oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda öğretmenlerin değerler eğitimine karşı motivasyonlarını ve ilgilerini arttıracak atölye çalışmaları, uzman kişilerce eğitimler, değerler eğitiminin gerekliliğinin anlatıldığı, sayısal verilerle desteklenen seminerler düzenlenebilir.
- Çalışmada bazı öğretmenlerin belirlenen değerlerin öğrencilerinin yaş seviyelerine uygun olmadığını söyledikleri belirlenmişti. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler oluşturulurken öğrencilerin düzeylerine göre değerler seçilebilir ve yaş seviyesini dikkate alan değer eğitimi yaklaşımları tercih edilmelidir.
- Çalışmada değerler eğitiminde ödül kullanımı konusunda bazı öğretmenlerden olumsuz değerlendirmeler gelmiştir. Ödülün davranışçı kuramın bir uygulaması olduğu göz önüne alınıp değerler eğitiminde ödül kullanımından vazgeçilmesi veya sürecin başında dışsal motivasyonu sağlamak amacıyla küçük miktarda kullanılması önerilebilir. Bunun yanı sıra ödülün değer eğitiminde etkili bir yöntem olup olmadığını inceleyen müstakil araştırmalar yapılması önerilebilir.
- Çalışmada bazı öğretmenlerin sadece ulusal değerlere yer verildiğini ifade ettikleri görülmüştü. Ulusal değerlerin yanı sıra evrensel değerlerin de eğitime yer verilerek öğrencilerin bu değerleri özümsemeleri sağlanabilir.

Kaynaklar / References

- Afyonkarahisar İl MEM. (2017). *Değerler hareketi uygulama yönergesi*.
<https://afyon.meb.gov.tr/2017/09/27/14726099.pdf> 12.11.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim okullarında görevli branş öğretmenlerinin değer eğitimi yaparken kullandıkları etkinlikler: 2004 ve 2007 yıllarına ilişkin bir karşılaştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 17(2), 403-414.
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2013). İlköğretimde değer eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: nitel bir analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 105-113.
- Ateş, F. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, M. (2011). Değerler, işlevleri ve ahlak. *Eğitime Bakış Dergisi*, 7 (19), 39-45.
- Aydın, M. Z. ve Gürlü, Ş. A. (2012). *Okulda değerler eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bartan, S. (2018). *Okul öncesi öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi hakkındaki görüşleri ile sınıf içi uygulamalarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Batmaca, M. K. (2016). *Sınıf öğretmenlerinin 4. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan değerlerin öğretimine ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Kars Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimi uygulamalarının öğretmenler yönüyle değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Bolat, Ö. (2016). *Beni ödülle cezalandırma*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Can, Ö. (2008). *Dördüncü ve besinci sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinde değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çelikkaya, T. ve Filoğlu, S. (2014). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin değere ve değer eğitimine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(4), 1541-1556.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Değerler Eğitimi Merkezi (2019). *Türkiye değer ödülleri*. Erişim:
<https://turkiyedegerodulleri.com/hakkında> 14.09.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Fabes, R. A., Fultz, J., Eisenberg, N., May-Plumlee, T., & Christopher, F. S. (1989). Effects of rewards on children's prosocial motivation: A socialization study. *Developmental Psychology*, 25(4), 509.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş* A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu (Çev. Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökçe, O. (2019). *Klasik ve nitel içerik analizi; Felsefe, yöntem, uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat bilgisi dersi öğretim programının değerler eğitimi açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gür, Ç., Koçak, N., Şirin, N., Şafak, M. ve Demircan, A. (2015). İlköğretim öğretmenlerinin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve karşılaştıkları güçlüklerin incelenmesi: Ankara örneği. *Asya Öğretim Dergisi*, 3(1), 78-91.
- Gürhan, E. ve Çiftçi, S. (2017). İlkokullarda uygulanan değerler eğitimi uygulamalarının yönetici ve sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirilmesi. *The Journal of International Education Science*, 4(13), 230-246.
- Gysbers, N. C., & Henderson, P. (2000). *Developing and managing your school guidance programme*. (3rd Edition). Alexandria: American Counselling Association.

- Halstead, J. M., & Taylor, M. J. (2000). Learning and teaching about values: A review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Koyuncu, N. ve Uçar, Ş. (2018). Selçuklu değerler eğitimi projesi (SEDEP) ile ilgili veli görüşlerinin değerlendirilmesi. *Türkiye Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 6, 157-173.
- Lickona, T. (2009). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. NY: Bantam.
- MEB. (2004). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4-5 sınıflar)*. Ankara. Devlet Kitapları Basımevi Müdürlüğü.
- MEB. (2010) İlk Ders Genelgesi. Erişim: <http://www.egitimvevzuat.com/index.php/201009091422/2010/lk-ders-201053-genelge.html> 09.06.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Merriam, S. B. (2018). *Nitel araştırma: desen ve uygulama için bir rehber* S. Turan (Çev. Ed.). Ankara: Nobel Yayın.
- Meydan, A. ve Bahçe, A. (2010). Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimleri Dergisi*, 1(1), 20-37.
- Meydan, H. (2012). *İlköğretim okullarında değerler ve karakter eğitimi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Miles, B. ve Huberman, M. (2019). *Genişletilmiş bir kaynak kitap: nitel veri analizi* S. Akbaba Altun ve A. Ersoy (Çev. Edt). Ankara: Pegem Akademi.
- Ogelman, H. G. ve Sarıkaya, H. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin değerler eğitimi konusundaki görüşleri: Denizli ili örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 81-100.
- Okumuş, E. (2010). Toplum ve ahlak eğitimi. *Eğitime Bakış Dergisi*, 6(18), 28-32.
- Öğretici, B. (2011). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler derslerinde değerler eğitimine yönelik uygulamaların etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Edt.). Ankara: Pegem Akademi.
- Sağlam, A. (2016). Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3), 723-742.
- Selçuk E. (2016). *Okullarda değerler eğitiminin verimliliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Superka, D. P., & Johnson, P. L. (1975). *Values education: approaches and materials* (ERIC Document Reproduction Service No: ED103284).
- Thornberg, R. (2008). The lack of professional knowledge in values education. *Teaching and Teacher Education*, 24(7), 1791-1798.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Veugelers, W. (2000). Different ways of teaching values. *Educational Review*, 52(1), 37-46.
- Warneken, F., & Tomasello, M. (2008). Extrinsic rewards undermine altruistic tendencies in 20-month-olds. *Developmental Psychology*, 44(6), 1785-1788.
- Yalar, T. ve Yanpar Yelken, T. (2011). Değerler eğitiminin iyileştirilmesi ile ilgili öğretmen görüşlerinin belirlenmesi ve bir program modülü örneğinin geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(38), 79-98.
- Yazar, T., Özekinci, B. ve Lala, Ö. (2017). Öğretmen ve okul yöneticilerinin değerler eğitimi kavramına ilişkin metaforik algıları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - Journal of Qualitative Research in Education*, 5(3), 245-269.
- Yıldırım, Y. ve Çalışkan, H. (2018). 2005 ile 2017 sosyal bilgiler dersi öğretim programlarındaki değerlere ve değerler eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 1(1), 7-23.
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13(20), 117-124.

Yazarlar

Hakan Bayırlı, sınıf eğitimi, hayat bilgisi öğretimi, değerler eğitimi alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Okan Doruk, sınıf eğitimi, fen bilgisi öğretimi, bilim tarihi öğretimi alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

Aysel Tüfekci, okul öncesi eğitimi, nitel araştırmalar alanlarında çalışmalar yapmaktadır.

İletişim

Araştırma Görevlisi Hakan Bayırlı, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Afyonkarahirsar. E- mail: hbayirli@aku.edu.tr

Araştırma Görevlisi Okan Doruk, Gazi Üni. Eğitim Fakültesi Yenimahalle/Ankara. E-mail: okandoruk@gazi.edu.tr

Dr. Öğrt. Üyesi Aysel Tüfekci Akcan, Gazi Üni. Eğitim Fakültesi Yenimahalle/Ankara. E-mail: atufekci@gazi.edu.tr

Summary

Purpose and Significance. The aim of the current study is to reveal the experiences and opinions of the teachers working in various levels in Turkey on the implementation of the values education project. In this context, it is important to investigate the views of teachers about values education in order to carry out values education more effectively in the school, to determine the values that are dealt with and problems in schools environment and to organize processes for the education of values that are thought to be neglected. When the related literature was examined, it was seen that many dimensions of values education were studied within the framework of teacher opinions. There are not any studies on the 'Values Movement Project' which is the research subject of this study. In addition, no research has been conducted within the framework of teacher opinions on the use of rewards in values education, which is one of the sub-dimensions of this study. Considering the existing gaps in the literature, it is thought that the study would contribute to the field.

Method. The research was designed in a basic qualitative research design. Typical case, snowball and maximum variation sampling techniques were used to determine the participants. Ten teachers consisting of pre-school, primary, secondary and high school teachers, administrators and project managers participated in the study. The data were collected through semi-structured interviews. The questions were prepared by researchers, specialists' opinions were resorted and finalized after the pilot application. Interviews lasted for about 30-45 minutes. Before the interviews with the teachers, they were informed about the purpose of the study, ethical sensitivities were mentioned and a consent form was signed. The interviews were conducted face-to-face in the schools where the teachers worked. The data obtained from the interviews were analysed by content analysis. After the interview transcripts were prepared, the whole texts were read by the researchers. Then codes were extracted from the interview data in order to reach meaningful patterns. The codes obtained were compared with each other and similar ones were put under the same categories. Interrelated categories were grouped under themes. The findings were presented within the framework of themes and supported with quotations. In this study, triangulation, expert analysis and rich description techniques were used to ensure validity and reliability.

Results. Based on the teachers' answers to the questions at the end of the interviews, six themes were created: the necessity of values education, the methods - techniques used in values education, the effectiveness of values education, the use of rewards in values education, the difficulties encountered during values education and the suggestions for values education.

In the theme of the necessity of values education, it was seen that teachers stated that values education is necessary due to the facts that values are transmitter of culture, problems such as technology dependence and individualization arise today, the values that people have are weakened, families cannot spend enough time with their children, and schools focus only on academic success.

In the theme of methods and techniques used in values education, it was seen that teachers mostly resorted to inculcation and action learning approaches during values education.

In the theme of the effectiveness of values education, the majority of teachers stated that values education was effective or partially effective in developing positive attitudes towards values and behaving in accordance with values.

In the theme of the use of rewards in values education, teachers mentioned that the use of rewards is positive. They stated that the rewards is an important source of motivation and has an important role in gaining value. However, some teachers stated that undesired behaviours and continuous expectation of reward may arise in order to reach the prize in students as a result of the use of awards in values education.

In the theme of the difficulties encountered during the values education, the teachers emphasized that the activities were done to show off or for the sake of formality and that some teachers were reluctant against the values education. Moreover, they stated that family related, pedagogical and environmental problems cause difficulties in values education.

In the theme of suggestions for values education, the teachers made suggestions regarding family, teachers and practice. The teachers talked about the need to support families with training on values education and the need for active participation of families in the process. In addition, the teachers suggested that values education should be started at an early age, education should be done according to students' age level, the reward use should be abolished and universal values need to be taught.

Discussion and Conclusion. The study unearths that the teachers consider the necessity of values education from different perspectives. When the reasons of the teachers were examined, it was seen that they emphasized the necessity of values education for reasons such as training young people, providing social order and maintaining the existence of society. Similarly, Thornberg (2008) concluded that teachers in Sweden consider it important to teach values to their students in terms of character and behaviour development.

In the study, it was observed that teachers mostly used inculcation and action learning approaches during values education. Similar to the results of this study, Yildirim and Caliskan (2018) also found that teachers used action learning approaches, which provide opportunity for learning by doing and experiencing.

Most of the teachers found the values education activities effective or partially effective in terms of student attitudes and behaviours. Similar to these results, in the study of Gürhan ve Çiğçi (2017), participants stated that there were significant positive changes in the students' behaviours after the project started to be implemented.

The study set forth that the teachers generally approached the use of awards in values education negatively but most of them included awards in values education both in the scope of the project and in individual activities. In other words, it can be said that there is no association between thought and action among teachers about the use of awards in values education. Fabes et al., (1989) and Warneken and Tomasello (2008) concluded that the award had no effect on children's value development and performance of value-appropriate behaviours, but rather caused children to develop negative behaviours.

In the study, it was found that teachers faced difficulties arising from practice, family, environment, pedagogical reasons and, reluctant teachers during values education.

Lastly, it was seen that teachers made suggestions for family, practice and teachers in order to continue the values education process more effectively. Similarly, the studies of Yalar and

Yelken (2011) and Gür et al., (2015) emphasized that teachers should be given in-service training in order to make value education more effective.